

LEVÉLTÁRI KÖZLEMÉNYEK

NYOLCVANHARMADIK ÉVFOLYAM

archívum

Magyar Nemzeti Levéltár
Országos Levéltára

Budapest, 2013

Megjelenik a

Nemzeti Kulturális Alap

támogatásával

HU ISSN 0024-1512

A kiadásért felelős a Magyar Nemzeti Levéltár főigazgatója
A nyomdai munkálatokat a Kódex Könyvgyártó Kft. végezte

Felelős vezető: Marosi Attila

Megjelent 29 (B/5) ív terjedelemben

A CSÁSZÁRI-KIRÁLYI HADSEREG LÉTSZÁM-NYILVÁN- TARTÁSI RENDSZERE ÉS ENNEK MAGYAR VONATKOZÁSÚ IRATAI A FRANCIA HÁBORÚKBAN, 1792–1815¹

The statement (analysis) of the Hungarian troops fought in the French Wars is a debt of the Hungarian historiography. Before fulfilling this task, is important to determine the strength registration system of Imperial-Royal Army, study the different files of registration and explain the exact content of the data. The documents can be divided into three different types. To the first type belong the detailed reports of the units dealing with the personal registration. The second contains the strength reports of the units which are edited into report charts of the territorial commands, field armies and the whole armed force. The third type consists of the muster rolls and revision tables. These documents are just slightly compatible with each other because the reporting method and the input times were different. In this essay the data content gained from these documents and reports will be compared. However, the overall picture cannot be fully completed, since several files are missing. Finally, the edited strength reports proved to be the most useful sources, and fortunately, large part of the data of the missing files can be reconstructed based on the other types of sources.

A francia forradalmi és napóleoni (röviden: francia) háborúk története sohasem állt a magyar hadtörténészek érdeklődésének homlokterében. Olyannyira igaz ez a megállapítás, hogy a korszak eseménytörténetéről magyar nyelven nem áll rendelkezésre megfelelő részletességű történeti kézikönyv.² Az elkészült hadtörténeti szintézisek francia háborúkról szóló fejezetei is inkább képeket villantanak fel a korszakból, mint az eseménytörténet részletezését adják.³ Az utolsó monumentális akadémiai összefoglalóban is méltatlanul kis helyet kapott a magyar katonák sorsa a háborúban.⁴

A magyar hadtörténetírás és hadtudomány éppen ebben a korban nyert újabb lendületet,⁵ ezt követően viszont inkább a nemzeti hadsereg, a nemzeti katonai

¹ A kutatás a Habsburg Történeti Intézet és az Osztrák-Magyar Akció Alapítvány ösztöndíjainak segítségével valósulhatott meg, ezekért ezúton mondok köszönetet. Szintúgy köszönet illeti a bécsi magyar levéltári kiküldöttség munkatársait: Lenkefi Ferencet, Balla Tibort és Fazekas Istvánt, akik pótolhatatlan segítséget nyújtottak a kutatás során.

² Az utolsó jelentős terjedelmű hadtörténeti összefoglalót Bánlaki József készítette, munkája egy hadtörténeti korszak lezárásaként értékelhető, azonban a mai követelményeknek már nem felel meg: BÁNLAKI, 2001.

³ BORUS, 1984. 427–443.; ZACHAR, 2003. 243–271.; ÓDOR, 2008.

⁴ BENDA, 1980. 447–451.

⁵ Hadtudományi irodalom, valójában inkább néhány hadtudományi munka korábban is született. Zrínyi Miklós erre a legjobb példa, miközben a 18. század hadtudományi eredményei többnyire nem önálló munkákban jelentkeztek, vagy kéziratban maradtak. A 19. század első felében nyomtatásban is egyre több munka jelent meg, megszületett a rendszeres, publikált magyar hadtudomány, amely napjainkig kontinuitásban él. A témáról bővebben I. VESZPRÉMY,

szaknyelv, valamint a modern hadtudomány megteremtése és kiteljesítése került az érdeklődés középpontjába.⁶ A későbbi kutatók figyelme inkább fordult az erőteljesebben magyar vonatkozású események (törökkor, kuruc kor, 1848–1849 stb.) irányába, mint a Rákóczi-szabadságharc és a reformkor közötti két hadtörténeti periódus (1711–1792, 1792–1815) felé. A 18. századi dinasztikus háborúk időszakának fontosságára Zachar József munkássága mutatott rá: amellet, hogy alaputatásokat végzett, alapművében⁷ kijelölte a korszak hadtörténetének további kutatási irányait.

A francia háborúk korának kutatottsága a magyar hadügy tekintetében tehát sajnálatosan alacsony szinten áll. Néhány részterület, mint például az 1809. évi magyarországi hadjárat néhány kutató figyelmét ugyan felkeltette, de átfogóan senki sem foglalkozott a korszakkal. Ezekből következően egyértelmű, hogy az alaputatások szintjén is hatalmas lemaradásban van a magyar hadtörténetírás.

Az utóbbi években – talán az 1809-es év bicentenáriumának köszönhetően – egyre több kutató figyelme irányul a korszakra. Örömteli eredmények születtek⁸ és születnek egyes fontos kérdésekről, lassanként feltárul a korszak jelentősége a magyar és az egyetemes történelem szintjén, végre magyar kutatók tollából magyar nyelven is.

Az összkép azonban még mindig rendkívül hiányos, pedig a francia háborúkban soha addig nem látott magyar katonatömegek vettek részt. Éppen ez, a magyar csapatok létszáma az egyik terület, amelyben szinte alig történt kutatás, a szintézisek is csak becsült számokat közölnek – már ha egyáltalán vállalkoznak erre.⁹ A kérdéskör forrásadottságai alapján viszont sokkal pontosabb képet kaphatnánk a létszámviszonyokról. A császári-királyi hadsereg létszámnyilvántartásai az Udvari Haditanács elnöke, Frantz Moritz Graf von Lacy által 1769-ben kiadott szabályzatok óta nagyon részletesek lettek, és kifejezetten magas arányban maradtak az utókorra az 1792 és 1815 közötti időszakról. Talán éppen ez okozza a kutatás legnagyobb problémáját. A korban a császári-királyi hadsereg állományában rövidebb-hosszabb ideig élő 128 gyalogos- és lovasezredből 45-öt a Magyar Szent Korona országaiból¹⁰ állítottak ki. Részletezve ez 65 gyalogezredből 15-öt,

1995.; KELENIK, 1995.; HAUSNER, 1995.; HAUSNER, 2008. 26–28.; CZIGÁNY, 1995.; ÁCS, 1995.; ZACHAR, 2003. 270–271.

⁶ ÓDOR, 1984. 264.; ÁCS, 1995. 76–78.

⁷ ZACHAR, 2004.

⁸ L. pl.: RÉFI, 2002., 2005., 2008a, 2008b, 2010.; LÁZÁR, 2006a, 2006b, 2008., 2009., ill. a báró krajovai és topolyai Kray Pál pályafutását feldolgozó doktori disszertációt; VIZI, 2000., 2005., 2006., 2007., 2009.; CSIKÁNY, 2007., 2010.; LENKEFI, 2000.

⁹ Az akadémiai Magyarország-történetben Benda Kálmán a határőröket is beszámítva legalább 120–150 ezerre becsüli a háborús veszteséget, de hangsúlyozza, hogy a pontos adatokat nem ismerjük: BENDA, 1980. 449. BORUS, 1984. 443. legalább 150 ezer főre teszi a „magyar korona országai” 1792 és 1815 közötti veszteségeit anélkül, hogy pontosabban meghatározná a földrajzi kiterjedést, miközben korábban a határőröket nem vette számításba. Nem magyarázza a legalább 150 ezer fős veszteség részleteit (halott, sebesült, eltűnt, fogoly?) sem. Ódor Imre nem bocsátkozott becslésekbe: ÓDOR, 2008. 255–265.

¹⁰ A magyar megnevezést *hungarus* értelemben használom, tehát minden olyan egységet magyar-nak tekintek, amely a Magyar Királyság (és Horvátország), az Erdélyi Nagyfejedelemség és a

46 lovasezredből 13-at és 17 határőr-gyalogezredből az összeset jelentette. Ezekon felül az ezredszint alatti egységeknél, zászlóaljknál, szabadcsapatoknál még nagyon sok további magyarországi egység található.¹¹ Ezen 45 ezred és számtalan kisebb egység iratanyaga hatalmas méretű, ennek feldolgozása túlmutat egyetlen kutató lehetőségein.

A tanulmányom célja, hogy bemutassam a császári-királyi hadsereg létszám-nyilvántartási rendszerét, ennek irattípusait, iratkezelési rendszerét, illetve elvégezzem az iratok tartalmi értelmezését, amivel a magyar csapatok létszámviszonyai, újoncai és veszteségei kutatásának elméleti-módszertani megalapozását nyújtom. Fontos leszögezni, hogy csak azokat a fegyver- és csapatnemeket vizsgáltam, amelyek kereteiben magyar egységek is szolgáltak (gyalogság, lovasság), így vizsgálati körömon kívül esik a tüzérség, határvédelem (határorkordon), flotta, a műszaki alakulatok, valamint a szekereszet¹² és egyéb kisebb szervek (pl. vártüzér-igazgatóságok, szerházak) anyagának feldolgozása. Ezek ugyan a császári-királyi hadsereg egészét tekintve csak kis részt jelentettek, az állomány-nyilvántartásaikra vonatkozó alapvető előírások és adattartalmak is megegyeztek, csupán a speciális keretekben (pl. flottánál hajók szerinti adatszolgáltatás, sajátos rangok) tértek el, ugyanakkor jelen vizsgálatomnak nem képezték tárgyát.

Az egységspecifikus iratokat a 19. és 34. gyalogezred, 1., 3., 11. és 12. (1801–1802-ben feloszlott horvát-szlavón) huszárezred, valamint a 6., 8., 12. és 14. határőr-gyalogezredek példáin vizsgáltam. Kontrollként a nem magyar ezredek közül az 1. gyalogezred, az 1. vértesezred, az 1. svalizséredezred, a 64. vadászezred, az 1. vadászzászlóalj és az 1. könnyűzászlóalj iratait használtam. A magyar egységek esetében minden időpontra fegyvernemenként legalább három, csapatnemenként egy, a nem magyar egységek esetében csapatnemenként egy egység iratait vizsgáltam. Az állománytáblázatok esetében az összes fellelhető iratot használtam közép- és felsőszintről, alsó szintről viszont a nagyon kevés fennmaradt irat¹³ csak minimális kontrolladatolást tett lehetővé.

A császári-királyi hadsereg létszám-nyilvántartási rendszere

A Habsburg Monarchia élén álló uralkodó hatalmának elsődleges alapját a hadsereg jelentette.¹⁴ A közigazgatással, pénzüggel, jogszolgáltatással ellentétben a Habsburg családi birtokok összességéből kialakuló birodalom kormányzatá-

---

Katonai Határőrvidék területéről került kiállításra.

¹¹ A témához l. HOLLINS, 2002. 3–23.

¹² A Szekereszetnél is szolgáltak magyarok, ezeket azonban szinte csak egyénileg lehet vizsgálni, mivel az irattípusok nem adnak lehetőséget a vegyes, magyar és nem magyar legénységű egységek tagjainak származási vizsgálatára. A Szekereszetben szolgáló magyarok kiszűrésének sajtósági módszertanát külön kell majd kidolgozni. A Szekereszet számára állított katonákról l.: BERKÓ, 1943. 50.

¹³ AFA Karton 989. Italien 1794–5–1, AFA Karton 990. Italien 1794–7–1, AFA Karton 1404. Italien 1809–6–198, 199, 200.

¹⁴ HOCHEDLINGER, 2003. 98.; DUFFY, 1980. 4.

ban a hadsereg területén a 18. század végén a rendeknek immár semmiféle beleszólásuk nem volt az ügyek menetébe. Ez viszont komoly feladatokat hártott a központi vezetésre, hiszen a hadsereg teljes adminisztrációját, élelmezését, ellátását, fizetését központilag kellett megszervezni, így a hadsereg területén épült ki először teljes állami adminisztrációs rendszer. Ennek alapvető részét képezte a pontos létszámnyilvántartás, mivel minden további ügyintézésnek: fizetésnek, élelmezésnek, ellátásnak ez vált az alapjává. Nem véletlen, hogy a hadsereg adminisztrációját intéző Udvari Haditanács a bürokrácia jelképévé vált a Habsburg Monarchiában.¹⁵

Nagyon pontos szabályozással, részletes, szinte mindenre kiterjedő adatszolgáltatási rendszert építettek fel, ennek vitelét meg is követelték a hadsereg minden szintjén. Az adatszolgáltatás három szintre épült fel. A legalsó szinten az egységek voltak, középszinten a főhadparancsnokságok és hadsereg-parancsnokságok, felső szinten az Udvari Haditanács.¹⁶

Nagyon nehéz definiálni az egység fogalmát, mivel ezek létszáma nagy eltéréseket mutathatott: 100¹⁷ és 5000¹⁸ katona is alkothatott egy egységet, 1814-ben pedig extrém módon egyes gyalogezredek teljes létszáma a nyolcezret is megközelítette.¹⁹ Alapvetően a legnagyobb csapatnemeknél az ezred vált az adminisztrációs alapegységgé.²⁰ De emellett találhatóunk zászlóaljszintű és akár ennél kisebb, századszintű adminisztrációs alapegységet is, de a különféle elnevezéssel (*Corps, Freicorps, Schützen, Scharfschützen, Jäger, stb.*) illetett szabadcsapatok is önállóan számítottak.

Az ezredeknek havi rendszerességgel kellett különféle létszámkimutatásokat készíteni.²¹ Folyamatosan vezetni kellett az ezredekbe felvettek listáját (*Assent-Liste*),²² a különféle áthelyezési listákat (*Transferirungs-Liste*), illetve az ellátásról, valamint számtalan kisebb-nagyobb témáról (pl. újoncozás) különféle kimutatásokat.²³ Ezeket összefoglalóan *Monat-Tabelle* név alatt havonta szerkesztették egybe, és egy összefoglaló táblázattal látták el. Ez utóbbi kissé talán zavaróan szintén a *Monat-Tabelle* nevet viseli,²⁴ a különféle listák lényegében ennek mellék-

¹⁵ Az Udvari Haditanács adminisztrációjára jellemző, hogy pl. 1793-ban a kilenc ügyosztály összesen 44 843 ügyiratot termelt. Egy ügyiratban jellemzően több, nem ritkán tucatnyi irat, intézkedés, tervezet, körlevél, rendelet, előterjesztés, átirat stb. található. Egyetlen év mutatói (*Index*) 28, iktatókönyvei (*Protocollum*) 110 kötetet tesznek ki.

¹⁶ *Kriege*, 1905. 216–217.

¹⁷ StDT Karton 3718. 1794. november – 1795. január, gradiskai invalidus-parancsnokság: 119 fős előírt létszám.

¹⁸ StDT Karton 3721. 1798. január, 2. gyalogezred: 4933 fős előírt létszám.

¹⁹ StDT Karton 3732. 1814. január, 1.: 4. gyalogezred: 7576, 10. gyalogezred: 7800 fős előírt létszám.

²⁰ WREDE, 1898a. 13., 29.; WREDE, 1901. 3–6., 11.

²¹ HÜBLER, 1822b 3.

²² HÜBLER, 1820. 317.

²³ TEPPERBERG, 1988. 345.

²⁴ Az egybeszerkesztett irat borítóján, valamint az első beliveként összeállított összefoglaló táblázat címében is *Monat-Tabelle* szerepel. A kifejezést több módon írták: *Monats, Monath, Tabella, Tabelle* is előfordul, én a Hübler által is használt *Monath-Tabelle* mai írásmódú alakját (*Monat-Tabelle*) használom.

leteiként, részletezéseiként szolgálnak.²⁵ A továbbiakban a havi táblázat (*Monat-Tabelle*) elnevezéssel erre az összefoglaló táblázatra utalok. Ez tehát egy személyre lebontva megalapozott lista, közvetlenül az ezrednél készült a tárgyhónapot kevéssel követően. Az ezrednél általában nem egyetlen ilyen lista készült, hanem az ezred külön lévő részei külön készítették el a *Monat-Tabellét*. A 34. gyalogezred esetében külön listája van a két tábori zászlóaljnak együtt az ezredtörzsszel és a gránátoszázadokkal, valamint külön az alezredesi és külön a negyedik zászlóaljnak.²⁶ A 32. huszárezred esetében viszont a Csehországban és a Németalföldön állomásozó tartalékszázad és ezredzöm *Tabelléit* egyesbeszerkesztették.²⁷

A másik fő jelentéstípus egy összefoglaló táblázat volt *Stand- und Dienst Tabelle* elnevezéssel.²⁸ Ebben az adatokat más rendszer szerint, elsősorban inkább a szolgálatra fókuszálva csoportosították. Az ezredek ezen táblázataikat is továbbították, de nem közvetlenül a Haditanácsnak, hanem középszintre. A főhadparancsnokságoknál és a tábori hadseregeknél ezekből állították össze a saját táblázataikat. Emellett az Udvari Haditanács készítette el az egész haderőre vonatkozó összefoglaló, *Haupt Stand- und Dienst Tabelle* névvel illetett főtáblázatokat.²⁹ Csak kevés párhuzamos középszintű és főtáblázat maradt meg, de az adataik megegyeznek, amiből teljes bizonyossággal állíthatjuk, hogy a főtáblázatok a középszintű táblázatok egyszerű összeszerkesztései. Ez azért fontos, mert a rendszer bármely szintjéről megtalált táblázat adatai egymással kompatibilisek.

A harmadik fő forrástípust az elvileg békében évente tartandó mustra, háború idején pedig a revízió jelentette,³⁰ amelyekről egy-egy összefoglaló táblázatot állítottak össze (*Muster-Tabelle, Revisions-Tabelle*). A többi forráshoz hasonlóan itt is az ezred külön állomásozó részeit külön mustrálták, így külön találhatók a dokumentumaik is.

Az egységek által kötelezően vezetett és készített kétfajta kimutatás és a mustra (revízió) eltérő célt szolgált. A *Monat-Tabellék* és a hozzá kapcsolódó egyéb kimutatások a részletes, egyénre szabott, személyi adatnyilvántartás eszközei voltak, a békeidőben elvégzendő évi teljes mustra és a háborúban kötelező éves revízió során ezeket (is) ellenőrizték. A *Stand- und Dienst Tabelle* inkább a felsőbb hatóság összefoglaló tájékoztatását szolgált. A mustra (revízió) jelentősége a személyi ellenőrzésben állott.

Az adatszolgáltatási rendszer alsó szintjén mindhárom típust el kellett készíteni. Ebből a havi táblázatokat és a mustra- és revíziós iratokat közvetlenül a felső szintre továbbították, míg az állománytáblázatok középszintre kerültek, ahonnan összeszerkesztve, rendszerezve a felső szintre, majd újabb összeszerkesztés és rendszerezés után készült el a végleges eredmény, a főtáblázat, amit

²⁵ Hübler az összes havi szintű jelentést *Monath-Act*nak nevezi, ennek része a *Monat-Tabelle*, I.: HÜBLER, 1822b. 3.

²⁶ MLST Karton 3117., 1792., ill. MLST Karton 3118., 1793. évi havi táblázatok.

²⁷ MLST Karton 7404., 1792., ill. MLST Karton 7405., 1793. évi havi táblázatok.

²⁸ HÜBLER, 1822a. 107.; BUNDSCHUH, 1813. 43–45.; BUNDSCHUH, 1822. 39–40.

²⁹ StDT Karton 3722. 1799. márciusi főtáblázat és a főszereg állománytáblázata.

³⁰ EGGER, 1971. 27., TEPPERBERG, 1988. 342–343.

az uralkodó kapott meg. A három típus tehát nem csupán adattartalmában, részleteiben, hanem a szolgálati útban és a további iratkezelés tekintetében is eltérést mutat. Ez megerősíti, hogy a három jelentéstípus egymástól független volt.

A létszámadatok esetében a legfontosabb kérdés az adatok valóságtartama. Ebben a kérdésben nem tudunk másra hivatkozni, mint ezen táblázatok hivatalos voltára. Nyilvánvalóan semmiféle garancia nincsen arra, hogy valóban pontos adatokat tartalmaznak a források, de a létszámnyilvántartás részletessége, bonyolultsága a felelősségen túl is minden bizonnyal rákényszeríthette a parancsnokokat a pontos adatok közlésére. Ezen két táblázaton kívül még többféle adatszolgáltatási kötelezettség (*Frühreport*, *Standesausweis*, *Standesextract*) létezett,³¹ bár azok nem ilyen részletességű beadványok voltak. Mindenesetre a több, egymással párhuzamosan szolgáltatott komplex, nagy részletességű adatsorban tudatos torzítást elkövetni – annak gyors kiderülése nélkül – nem lehetett, így az adatokat megbízhatónak kell tartanunk.

A három fő forrástípus hasonló, mégis részleteiben gyakran eltérő adatot közöl. Az adatok megfeleltetésének és az összevetés módszerének aprólékos kidolgozása fontos feladat. A továbbiakban az elérhető szakirodalmat, majd a három jelentéstípus adattartalmát és az iratok fennmaradását vizsgálom meg.

Szakirodalom³²

A császári-királyi hadsereg létszámviszonyainak tekintetében sajátos könyvszeti anyag áll rendelkezésre. Az első csoportba a kortárs, illetve részben kortárs munkák tartoznak, amelyek a hadsereg gazdasági rendszerét mutatják be. Bundschuh³³ és Hübler³⁴ sokkötetes munkái nem a történetiségre, hanem az akkor fennálló helyzetre helyezték a hangsúlyt, a történeti fejlődéssel nem, vagy csak kevéssé foglalkoznak. Különös értékük, hogy kizárólag eredeti forrásokból dolgoztak, több hasznos haditanácsi hivatkozást adnak meg, amelyek iratát azóta kiselejtezték. Hasonlóan jól használható Franz Müller kétkötetes szervezettörténeti munkája is.³⁵

³¹ A hadseregben létező jelentéstípusokat, mint beadványokat Hübler megvizsgálta, összesen 118 különféle jelentési kötelezettséget talált: HÜBLER, 1822a 109–117.

³² Az osztrák hadtörténetírás eredményeinek összefoglalását l. BROUCEK-PEBALL, 2000. 9–180.

³³ Carl Bundschuh 1813 és 1819 között három kötetben és öt kiegészítő kötetben, *Handbuch seit dem Militärjahre 1767...* címmel (első kötete: BUNDSCHUH, 1813), 1822-ben *Uebersicht des bey der K. K. Oesterreichischen Armee betreffenden Militär-Oeconomie-Systems* címmel három kötetben (első kötete: BUNDSCHUH, 1822.) írta meg a császári-királyi hadsereg gazdasági rendszerét bemutató munkáját.

³⁴ Franz Hübler 17 kötetet szentelt a császári-királyi hadsereg gazdasági rendszerének. Munkájának címe: *Militär-Oeconomie-System der kayserlichen königlichen österreichischen Armee*, 1820 és 1823 között jelent meg, l. HÜBLER, 1820, 1822a, 1822b. Kéziratok hagyatéka a *Kriegsarchiv*-ban l. Hübler.

³⁵ MÜLLER, 1845a. és 1845b.

A magyar gyalog- és lovasezredek abban a szerencsés helyzetben voltak, hogy az 1775. évi utolsó redukció³⁶ és az I. világháború közötti időszakban egyetlenegy sem oszlattak fel, sőt megállapíthatjuk, hogy a magyar gyalogezredek közül egyenesen mindegyik megmaradt 1711 után. A 19. század második felében kibontakozó hadtörténeti kutatási hullám egyik legfontosabb eredménye, hogy az összes akkor élő, 17–18. századi alapítású ezred számára készült ezredtörténet, néhány egység számára több is. A 15 gyalogezred és a 12 huszárezred tehát jó szakirodalommal rendelkezik. A határőrezredek közül a felosztottak, illetve a rövid életű horvát-szlavón határőr huszárezred számára nem készült klasszikus ezredtörténet,³⁷ de a négy sorgyalogezreddé konvertált erdélyi ezrednek igen. A gránátosok történetéről a gyalogezredek köteteinek hasábjain bőséges információkat közölnek. Az összes többi magyar egység számára (szabadcsapatok, könnyűzászlóaljok stb.) tudomásommal nem készült egységtörténeti szakirodalom.

Az ezredtörténetek általánosságban kiválóan használhatóak, rendkívül adatgazdagok. A létszám tekintetében viszont egyöntetűen csak nagyon kevés, gyakran hivatkozás nélküli, bizonytalan adatot tartalmaznak, így létszámokat, veszteségeket feltáró kutatásban ilyen tekintetben korlátozottan használhatóak, annál is inkább, mivel adataik forrásait kevés kivételtől eltekintve nem adják meg. Értéküket azonban nem becsülhetjük le, mivel egyrészt pontos információt adnak az egységek elhelyezkedéséről, harcairól, a harc során elszenvedett veszteségekről, másrészt az ezredek részeinek mozgását, felállítási és felosztási körülményeit nagyon jól lehet segítségükkel követni. Példaként lássunk két ezredtörténetet a létszámadatok szempontjából!

A 34. gyalogezred történetét összefoglaló munkát Julius Kreipner írta, a 860 oldalas könyvet 1900-ban Kassán adták ki, amely az ezred történetét az 1733. évi alapításától 1900-ig követi nyomon.³⁸ Kreipner munkája a legjobb ilyen típusú kötetek közé sorolható. Láthatóan primer forrásokra támaszkodik, az ezred minden alkotóelemének sorsát figyelemmel kíséri. A megszokottnál több létszám- és veszteségadatot gyűjtött, ezeket azonban sajnos nem hivatkozta, de legtöbb esetben rekonstruálhatóan az *Alte Feldakten*ben, illetve a Haditanács irataiban található jelentésekre támaszkodott. Rendszeresen közli az aktuális szolgálatképes létszámadatokat (a főparancsnokság által összeállított létszámkimutatások alapján), a fegyveres harcokban elszenvedett veszteségeket (külön a tiszti és legénységi állományt halott, sebesült, fogságba esett és eltűnt kategóriákba sorolva), valamint a hátországból küldött kiegészítő-transzportokat. Mindhárom adattípusa jól összevethető az állománytáblázatok és havi táblázatok adataival, ami alapján rámutathatunk az egyes forrástípusok sajátosságaira.

A 32. (1798-tól 3.) huszárezred történetét³⁹ az a Gustav Ritter Amon von Treuenfest írta, aki a legtöbb, szám szerint legalább 22 ezred történetét írta meg.

³⁶ WREDE, 1901. 723–726.

³⁷ Néhány felosztott, illetve átszervezett határőrezred számára is készült rövidebb-hosszabb ezredtörténet, de ezek általában kevésbé részletesek. Pl. BACH, 1855.

³⁸ KREIPNER, 1900.

³⁹ AMON, 1883.

Amon munkái is rendkívül adatgazdagok, adattípusai annyi eltérést mutatnak Kreipnerhez képest, hogy nem hozza a kiegészítő-transzportok létszámát, helyette viszont a mustrák és revíziók adatait közli. Esetében is hasonló jó adat-összevethetőség adódik a primer forrásokkal.

A dualizmus időszakában keletkezett legfontosabb munka, Alphons Freiherr von Wrede ötkötetes monumentális alkotása⁴⁰ rendkívüli fontosságát külön kell hangsúlyozni. Jelentősége abban áll, hogy szándéka szerint a hadsereg összes egységéről összefoglaló képet ad, alapinformációkat közöl. A létszámviszonyok kutatásában közvetetten Wrede munkája kulcsszereplő, hiszen a szóba jövő egységek könnyű, gyors, kézikönyvszerű azonosításához elengedhetetlen fontosságú.

Az Osztrák-Magyar Monarchia szétesését követő időszakban a francia háború történetének kutatása háttérbe szorult, így a hadsereg létszámviszonyainak vizsgálata is lekerült a napirendről. A nyilvánossá váló levéltári iratanyag kutatása során ugyanakkor a hangsúly egyre inkább a genealógia irányába tolódott el, ugyanis a személyügyi, illetve az azzal egybekapcsolt létszámnyilvántartás iratanyaga⁴¹ százezerszámra tartalmazott adatot az egyes katonákról. Mivel alig akad olyan nemesi család, amelynek tagjai ne fordultak volna meg a hadsereg kötelékében, magyar tekintetben legalább az inszurrekcióban, így a *Kriegsarchiv* iratanyaga a családtörténeti kutatás homlokterébe került.⁴²

Emellett a modern szakirodalomban csak egy nagyon vékony vonulat foglalkozik a személy- és létszámügyi iratok eredeti rendeltetésével. Christoph Tepperberg kiváló tanulmányában egy példán keresztül mutatja be a *Musterlisten und Standestabellen* használhatóságát ezekre a kutatásokra.⁴³ A viszonylag új kutatási irány, a prozopográfia számára is kincsesbányát jelentenek a személyügyi anyagok, ilyen irányban is folynak már kutatások.⁴⁴

Állománytáblázatok (Stand- und Dienstabtelle)

Lacy tábornok 1769-ben kiadott szabályzatai tehát a császári-királyi hadsereg csapatainak részére előírták részletes havi létszámjelentés összeállítását. A szabályzat táblázatos formában rendelkezett a jelentésekben szerepeltetendő adatok tartalmáról.⁴⁵

⁴⁰ Négy, a magyar katonák szempontjából fontos kötete: WREDE, 1898a, 1898b, 1901, 1905.

⁴¹ MLST, de emellett számos más állag is tartalmaz ilyen jellegű anyagot. A témáról l. bővebben: EGGER, 1971. 20–32.

⁴² EGGER, 1971. 26–28.

⁴³ TEPPERBERG, 1988. 375–386.

⁴⁴ A huszárezredek törzstiszti állományát elemezte: RÉFI, 2008a. 3–73.

⁴⁵ Az alábbiakban összegeztem a gyalogsági és lovassági szabályzatokat, ezek összes kiadását, amelyhez a következő forrásokat használtam: *Reglement Infanterie*, 1769.; *Reglement Cavallerie*, 1769.; BUNDSCHUH, 1812. 43–44.; HÜBLER, 1822a 107., 146–147.; AFA StDT Karton 3717–3719. (1792 és 1796 közötti főtáblázatok, illetve az itt található középszintű táblázatok). A pontos értelmezés érdekében az eredeti német kifejezést is megadom. A forrásokban előforduló oszlopcímvariánsok sokfélék, de a szabályzat alapján azonosíthatóak.

- *Mit Ende ... war der effective Stand* / az előző időszak végi effektív (kalkulált) állomány
- *Zugewachsen* / növekmény: a létszámot növelő adatok
  - *Recrouten* / újoncok: a legénységi állomány növekedése
  - *Angeworbene* / toborzottak: csak az ezred által toborzópenz ellenében állított újoncok, illetve a birodalmi tulajdonos⁴⁶ által saját területen (*Reichs-Ritterschaft*) állítottak. Nem ide kerülnek a büntetésből katonának küldöttek.
  - *Gestellte* / kiállítottak: a birodalom részeinek rendjei (pl. a magyar vármegyék) által kiállítottak
  - *Deserteurs* / szökevények
    - *Atrappirte* / elfogottak: civil, vagy katonai hatóságok által elfogott szökevények⁴⁷
    - *Revertirte* / visszatérők: szökésből önként visszatérők
  - *Ansonsten* / egyéb:
    - az ezredbe újonnan belépett törzs-, fő- és altisztek, a törzs tagjai, *Prima Plana*⁴⁸ állományba tartozók (tehát nem legénységi állományúak, akik a civil életből, nem pedig másik egységtől jöttek)
    - az ezredbe más egységből áthelyezett katonák
    - magukat fogságból megváltók
    - fogságból kiváltottak⁴⁹
    - reklamáció alatt állók⁵⁰
    - más ezredből ismert szökevényként áthelyezettek
    - szolgálatba visszahelyezett invalidusok⁵¹
    - sáncmunkából visszatértek
    - a számfeletti állományból tévedés következtében a csökkenés rovatba felvettek
  - *Im Regiment transferirte* / áthelyezettek: az ezreden belül (pl. az alezredesi zászlóaljából az ezredesi zászlóaljba) áthelyezettek⁵²

⁴⁶ Azon ezredek számára, amely élén a Német-római Birodalomban birtokkal rendelkező tulajdonos állt, engedélyezték, hogy a tulajdonos saját birtokairól küldjön ezredébe újoncokat. WREDE, 1898a 100.

⁴⁷ A forrás *Tagliát* is beleveszi, ami arra utalhat, hogy a nyomozás során akár pénzt is fizethettek a szökevények nyomravezetőjének. Nyilván ezt a zsoldból később levonták.

⁴⁸ A *Prima Plana* a század legénységi állomány feletti katonáit jelenti, tehát a főtiszteket, altiszteket, illetve az egyéb ranggal rendelkező állományt (*Fourierschützen*, szabadosok stb.).

⁴⁹ A hadifogolycserék során az ezredbe visszatértek.

⁵⁰ A szabályzat a *Cartelmäßig Reclamirte* kifejezést nem magyarázza. Itt bizonyára nem a kapitulánsok szerződéséről van szó, mert arra a *Capitulanten* szót használják. Talán a hadifogságból visszatérő, de a megadási szerződés szerint még nem harcoltatható katonákról van szó.

⁵¹ Azokról volt szó, akiket invalidus állományba helyeztek, de időközben meggyógyultak és újra alkalmasak lettek a szolgálatra.

⁵² Ennek főként háború idején a harcoló zászlóalj legénységének feltöltésekor volt nagy fontossága. A szabályzat megjegyzi, hogy a kimenő oldal hasonló rubrikájával meg kell egyeznie, tehát nem változtathatja az ezred létszámát. Ha külön készítették a listát a két tábori zászlóaljról, valamint az alezredesi zászlóaljról, akkor a két különböző lista kimeneti és bemeneti oldalának

- *Prima Plana Pferde* / *Prima Plana* lovak: törzs-, fő- és altiszti, illetve a *Prima Plana* állományba tartozók új lovai
- *Rimonten* / pótllovak: legénységi állományúak új lovai
- *Ansonsten* / egyéb:
  - más ezredektől átvett lovak
  - dezertőrök által visszahozott lovak
- *Im Regiment transferirte* / áthelyezett lovak: az ezreden belül⁵³
- *Summa des Zuwachs* / a növekmény összege (katonák és lovak)
- *Abgegangen* / csökkenés: a létszámot csökkentő adatok
- *Gestorben* / meghaltak: harctevékenység során, vagy a kórházban elhalálozottak, de sem a kivégzettek, sem az öngyilkosok nem vehetőek fel ide
- *Desertirt* / szökevények
  - *Inländer* / belföldi: birodalmon belüliek
  - *Ausländer* / külföldi: birodalmon kívüliek
- *Entlassen* / leszereltek:
  - invalidusként leszerelők
  - helyettest állítók
  - a toborzópenzt visszafizetők
  - legfelsőbb parancsra elengedettek
  - kilépők
  - rangról leköszönők
  - máshol ellátottak⁵⁴
  - leszerelt kapitulánsok
  - az ezredüktől rendben elbocsátottak
- *Ansonsten* / egyéb:
  - sáncmunkára ítélték
  - állományból töröltek
  - megszégyenítéssel, vagy felfüggesztéssel sújtottak
  - kivégzettek
  - öngyilkosok
  - hivatalos úton lévőek
  - átadott ismert dezertőrök
  - másik országnak átadottak⁵⁵
  - hadifogságból kiváltottak
  - másik egységbe áthelyezettek
  - a növekménybe hiba folytán felvettek

---

együtt, ezredszinten kellett egyeznie.

⁵³ Az 1769. évi szabályzat és annak újabb kiadása ezt a sort nem említette, de az állománytáblázatokban szerepel. *Militär*, 1796. 178.; AFA StDT Karton 3717–3719.

⁵⁴ Az *Anderwärts versorgte* kifejezést nem magyarázza a forrás, annak feloldása így kérdéses.

⁵⁵ Államközi szerződés értelmében bizonyos országok alattvalóit visszaküldhették országukba. Egyik legismertebb példa erre Nicolas-Francois Roussel d’Hurbal (1763–1849) tábornok esete, aki franciaként osztrák szolgálatba állt, vezérőrnagyi rangot ért el, Aspern és Wagram idején vértessandárt vezényelve sikeresen harcolt a franciák ellen, majd 1811-ben Napóleon utasítására a szövetséges ország hadseregében szolgáló franciaként francia szolgálatba állt, hadosztályparancsnokként harcolt többek között Waterloonál is francia oldalon. L. http://www.napoleon-series.org/research/biographies/Austria/AustrianGenerals/c_AustrianGeneralsR.html#R62 (a letöltés ideje: 2011. október 2.), illetve a jelzett oldal hivatkozásait.

- *Im Regiment transferirte / áthelyezettek*: az ezreden belül⁵⁶
- *Prima Plana Pferde / Prima Plana lovak*: törzs-, fő- és altiszti, illetve a *Prima Plana* állományba tartozók lovainak csökkenése
- *Durch Deserteurs entführt* / dezertőrök által megszöktetett lovak
- *Gefallen, todgeschossen und abgeschafft* / elesett, lelőtt és kimustrált lovak
- *Ansonsten / egyéb*:
  - az ezredből elvezényelt lovak
  - a tisztek által kivásárolt lovak
  - a fenti rubrikák egyikébe sem illő csökkenés
- *Im Regiment transferirte / áthelyezett lovak*: az ezreden belül⁵⁷
- *Summa des Abgangs / a csökkenés összege* (katonák és lovak)
- *Verbleiben demnach mit der effective Stand* / teljes effektív állomány: a tárgyidőszak végén az előző időszak létszámából a tárgyidőszakban bekövetkezett növekmény és csökkenés eredménye
- *Hiervon sind Commandirt* / elvezényeltek: szolgálati okból az egységtől távol lévők
  - *Außer Land / külföldön*
    - *Vom Stab und Oberofficiers* / törzs- és főtisztek
    - *Vom Feldwebel an / őrmestertől lefelé*
  - *Im Land / belföldön*
    - *Vom Stab und Oberofficiers* / törzs- és főtisztek
    - *Vom Feldwebel an / őrmestertől lefelé*
- *Absente / hiányzók*: nem szolgálati okból hiányzók
  - *Außer Land / külföldön*
    - *Vom Stab und Oberofficiers* / törzs- és főtisztek
    - *Vom Feldwebel an / őrmestertől lefelé*
  - *Im Land / belföldön*
    - *Vom Stab und Oberofficiers* / törzs- és főtisztek: ezredtulajdonos, adjutánsok tábornokok szolgálatában, a nemesi testőrségekben szolgálók
    - *Vom Feldwebel an / őrmestertől lefelé*: szabadságoltak, véletlen eset miatt (betegség, letartóztatás, visszatérés szökésből) még meg nem érkezettek (de akiket hamarosan a növekménybe fel kell venni), robotra vezényeltek, olyanok, akik nincsenek az ezred állomáshelyén, de semelyik más rubrikába nem tudtak felvenni (a nemesi gárdánál lévő tisztek)⁵⁸
- *Summa der Commandirt und Absenten* / az elvezényeltek és hiányzók összege
- *Verbleiben in Loco* / jelenlévők: az effektív létszámából az elvezényeltek és

⁵⁶ Ennek értelmét nem részletezik a források. Az adatokat tanulmányozva azonban egyértelmű, hogy az ezred részei között (például a külön állomásozó tábori zászlóalj és a tartalékosztály között) áthelyezettek kimenő oldaláról van szó.

⁵⁷ Az 1769. évi szabályzat és annak újabb kiadása ezt a sort nem említette, de az állománytáblázatokban szerepel. *Militär*, 1796. 178.; AFA StDT Karton 3717-3719.

⁵⁸ A szabályzatok első, 1769. évi kiadásaiban ez még nem szerepelt, később került bele, az 1787. évi gyűjteményes kiadás második kötetében (gyalogság), valamint a gyűjteményes második kiadás 1796. évi hatodik kötetében már benne van. *Militär*, 1794. 140.; *Militär*, 1796. 179.

hiányzók levonása után maradt, az ezred állomáshelyén személyesen jelen lévő katonák

- *Undienstbare* / szolgálatképtelenek
  - *Ordinaire* / beosztásból fakadóan (nem harcoló létszám): ezredkáplán, auditor, számtartó, orvosok, felcserek, furírok, profosz, *Fourierschützen*, illetve minden nem harcoló állományú katona, akiknek nem kell felállni a harcrendbe (de nem szabad ide felvenni a gyakorlatlan újoncokat és tanulatlan zenészeket)
  - *Vom Stab und Oberofficiers Kranke* / beteg törzs- és főtisztek
  - *Vom Feldwebel an [Kranke]* / betegek őrmestertől lefelé
  - *Vom Stab und Oberofficiers dabey Commandirte* / az elvezényelt törzs- és főtisztek
  - *Vom Feldwebel an [Commandirte]* / elvezényelték őrmestertől lefelé
  - *Invaliden* / hadirokkantak: teljesen hadirokkantak (tehát teljesen szolgálatképtelenek)
  - *Ansonsten* / egyéb:
    - lábadozó
    - tiszteknél tisztiszolgaként szolgálók
    - letartóztatottak
    - időlegesen hadirokkantak
    - azok a katonák, akiknek lovai betegek, ideiglenesen szolgálatképtelenek
  - *Kranken, marode und sonstigen Pferde* / beteg, maródi és egyéb szolgálatképtelen lovak
- *Summa der Undienstbaren* / összes szolgálatképtelen
- *Verbleiben zu Diensten* / szolgálatképesek
  - *Stabsofficiers* / törzstisztek
  - *Oberofficiers* / főtisztek
  - *Regiments-Adjutant* / ezredadjutáns
  - *Fahnen- und K. K. ordinari Cadeten* / zászlós- és rendes (császár-) kadétok
  - *Unterofficiers* / altisztek
  - *Gefreyte und Gemeine* / szabadosok és legények
  - *Spiel- und Zimmerleute (Trompeter)* / zenészek és ácsok
- *Summa der Dienstbaren* / összes szolgálatképes
- *Abgang vom completen Stand* / a teljes előírt létszámhoz viszonyított hiány: az effektív létszám tekintetében, tehát nem a szolgálatképesekhez képest
- *Summa des completen Stands* / előírt teljes létszám
- *Gemeine über den completen Stand* / legények az előírt létszám felett
- *Außer dem effectiven Stand* / az effektív létszámon kívüliek
  - *Supernumerarii* / létszámfeletti
  - *Stabsofficiers* / törzstisztek: akiknek nincsen saját századuk (pl. másod- ezredes)
  - *Oberofficiers* / főtisztek
  - *Regiments-Adjutant* / ezredadjutáns

- *Unterofficiers* / altisztek
- *Zugetheilte* / beosztottak: az ezred más részeitől ideiglenesen az egység-nél tartózkodóak, akiket nem helyeztek át (pl. újonckontingenst kísérő, tartalékosztály állományában lévő katonák)⁵⁹

Az állománytáblázatok mindhárom szintjének adattartalma megegyezik, és 1796. július végéig (a két, ezreden belüli lóáthelyezés kivételével) egybeesik Lacy szabályzatával.⁶⁰ Ezek azonban csak az egységek adatait tartalmazzák, az egységek azonosítására külön oszlopsoportot alkalmaztak a táblázat elején az egység megnevezése és azonosítása céljából a következő megnevezésekkel:

- *Regimenter, Bataillon und Korps* / ezred, zászlóalj, csapat (egység) elnevezése
- *Bataillons* / zászlóaljak:
  - *Feld* / tábori
  - *Dritte* / harmadik: alezredesi
  - *Vierte* / negyedik
- *Divisions* / osztályok:
  - *Karabiner* / karabélyos⁶¹
  - *Ordinäre* / rendes: az ezred csapatnemével megegyező⁶²

Fontos megjegyezni, hogy ezek alapján nem mindig azonosítható biztosan az egység, mivel az elnevezéshez általában csak az ezred nevét írták, így ha egy tábori zászlóalj szerepel az adatsorban, akkor nem tudjuk, hogy melyik, ha külön nem tüntetik fel. A zászlóaljat ilyenkor a legkézenfekvőbb a *Monat-Tabelléből* azonosítani, ha azonban ez nincs meg, vagy nem adja meg ezt az adatot,⁶³ akkor az ezredtörténetből minden esetben tudjuk azonosítani a kérdéses zászlóaljat.⁶⁴

Ezt követi a 78 adatoszlop Lacy szabályzata alapján. Aprócska különbség a szabályzathoz képest, hogy Lacy utolsó, *Zugetheilte* / beosztottak oszlopa külön van bontva szabadosok, valamint zenészek-ácsok oszlopokra, illetve ezen kívül még egy utolsó oszlop betoldásával találkozunk: *Gemeine als unbestimmte beurlaubte* / legények határozatlan idejű szabadságon, ez azonban ritkán tartalmaz adatot.

1796-ban⁶⁵ elrendelték a negyedéves adatszolgáltatás helyett a havi állománytáblázat-készítési kötelezettséget a következő hadiévtől kezdve (1796 novemberétől) a háború idejére, de végül tartósan megmaradt a havi rendszerességű

⁵⁹ Ezek a katonák az anyaegységüknél az elvezényelt kategóriába tartoztak.

⁶⁰ StDT Karton 3717-3719., főtáblázatok 1792. február és 1796. július között.

⁶¹ Így különböztették meg a karabélyosezredekben, illetve a 37. Coburg-dragonyosezredben lévő sवालಿಸérosztályokat. NAGY-L., 2010. 158-161.

⁶² A tartalékszvadronokat sem mindig jelzik külön a források, de a *Monat-Tabelléből*, illetve az ezredtörténetből lehet ezeket azonosítani.

⁶³ Gyakran csak annyit ír a forrás, hogy különféle táborokban, de nem nevezi meg ezeket.

⁶⁴ StDT Karton 3137. 1793. októberi főtáblázatban a 34. gyalogezred egy tábori zászlóalja Galíciában van feltüntetve. Az ezredtörténetből (KREIPNER, 1900. 223.), illetve a korábbi főtáblázatokból (StDT Karton 3137. 1792. áprilisi és júliusi főtáblázatok) azonosítható ez az alezredesi zászlóaljjal.

⁶⁵ HKR Buch 3215. Pag. 2830; HKR Buch 3216. Pag. 3047; HKR Buch 3219. Pag. 3625; HKR Buch 3220. Pag. 4008.

adatszolgáltatás.⁶⁶ Az egységek azonosítására szolgáló oszlopcsoport is megváltozott:

- *Regimenter, Bataillon und Korps* / ezred, zászlóalj, csapat (egység) elnevezése
- *Divisions* / osztályok:
  - *Feld* / tábori
  - *Reserve* / tartalék
- *Einzelne Compagnien* / századok: önálló zászlóaljak századszáma
- *Escadron* / svadron:
  - *Feld* / tábori
  - *Reserve* / tartalék

Látható, hogy ez a rendszer pontosabb azonosítást tesz lehetővé. A korábbi rendszerben a gyalogságnál alapegységnek a zászlóaljat tekintették, ami problémát okozhatott, mivel az ezredek negyedik zászlóalja négy, a többi hat századból állt, amit nem tudtak külön jelezni. A töredék zászlóaljakat is közönséges törttel tüntették fel, ami feleslegesen bonyolult volt. A lovasságnál a tartaléksvadronokat kellett ½-ként jelezni. Az új rendszerrel viszont az lehetett a probléma, hogy a zászlóaljszámot csak kalkulálni lehet belőle az osztályok számának osztásával. Ezt úgy küszöbölték ki, hogy az egység megnevezésénél amennyiben nem volt együtt az egész ezred, általában hozzátették a zászlóaljak, osztályok megnevezését is. Változást jelentett, hogy az önálló zászlóaljak, szabadcsapatok szervezeti erejének feltüntetésére a századszám megadásával lehetőség adódott. Korábban az „egység elnevezése” oszlopba írták be, ha hat századtól eltérő volt az állomány. Ez azonban a nem teljesen konzekvens adatkitöltés miatt elégtelennek bizonyult.

A változtatást egybekötötték a táblázatok adatoszlopainak egyszerűsítésével, miközben a szerkezet megmaradt. Az addigi 78 oszlopot 48-ra csökkentették.⁶⁷ Az első oszlopcsoport, a létszámváltozások részletezése jelentősen csökkent. A bejövő oldalon mindösszesen az újoncok (toborzott és állított együtt) és egyéb oszlop, kimenő oldalon csak halottak, dezertőrök és egyéb oszlop szerepeltek. A második, hiányzókat részletező blokk mindössze három oszlopra (tiszték, őrmestertől lefelé és lovak) csökkent le. A szolgálatképtelenek részletezése csak minimálisan csökkent, az elvezényeltre vonatkozó két oszlopot összevonták, az invalidusokat az egyébbe olvasztották. A szolgálatképes létszám részletezése is csökkent kissé. A tiszték csak egy oszlopot képeztek, amelybe az adjutánsokat is belevonták. Az utolsó oszlopcsoport, amelyben a létszámfelettiokről kaphatunk adatokat mindössze három oszlopba vonatott össze: tiszték, őrmestertől lefelé és lovak.

Az új adatszolgáltatási rendszer az egyszerűsítést szolgálta, de hátrányaként említhető, hogy a kevesebb részlet olyan fontos adatokat rejt el a kutató elől, mint a toborzott és állított katonák aránya. Az egyszerűbb táblázat erősíti a *Stand- und Diensttabelle* felsőbbiséget tájékoztató jellegét.

⁶⁶ StDT Karton 3719–3732., főtáblázatok 1796 novemberétől 1815 végéig. Kivételt 1809-ben tettek, amikor a háború végén több hónap adatait foglalták egyetlen főtáblázatba.

⁶⁷ Az új rendszer első irata: StDT Karton 3719. 1796. augusztusi (fő)táblázat.

Az 1796. végi rendszer nem vált be, 1803 folyamán visszatértek a régi, több oszlopos adatszolgáltatáshoz.⁶⁸ Az azonosító oszlopocsoport rendszere megmaradt. Karl Freiherr Mack von Leiberich altábornagy gyalogsági szervezetének bevezetésekor az állománytáblázatokban a gyalogságazonosító-oszlopba ismételten zászlóaljok kerültek,⁶⁹ Mack szervezetének megfelelően négy százados normában, majd a (6.) tartalékszázlójak felállításakor ezeknek saját oszlopot hoztak létre.⁷⁰

Károly főherceg második reformkorszakának (1806–1809) egyik lépéseként az állománytáblázatokot is újjászervezték. Az egységazonosító oszlopok új elnevezései és tartalmuk:

- *Regimenter, Bataillon und Korps* / ezred, zászlóalj, csapat (egység) elnevezése
- *(Füsiliers) Bataillons* / gyalogoszászlóalj⁷¹
- *Grenadiers Divisions* / gránátososztályok
- *Compagnien* / gyalog századok: csak akkor, ha nem zászlóaljat adtak meg
- *Escadrons* / lovasszázadok

Károly főherceg új szabályozása nagyban hasonlított Lacy rendszeréhez, de több oszloppal rendelkezett, valamint néhány adatot jobban részleteztek, így érdemes áttekinteni az egész oszloprendszert, de a tartalmat csak ott részletezve és vastagon szedve, ahol változás volt a Lacy-féle beosztáshoz viszonyítva, az elnevezéseket aktualizálva, az esetleges kisebb eltéréseket jelezve.⁷²

- *Mit Ende ... war der effective Stand verblieben* / az előző időszak végi effektív (kalkulált) állomány
- *Zugewachsen* / növekmény
  - *Recrouten* / újoncok
    - *Angeworbene* / toborzottak
    - *Gestellte* / kiállítottak
  - *Deserteurs* / szökevények
    - *Atrappirte* / elfogottak
    - *Revertirte* / visszatérők
- *Aus der Kriegsgefangenschaft / hadifogságból ...*
  - *Ausgewechselte* / kiváltottak
  - *Sich selbst rancionirte* / magukat kiváltottak
- *Als vermißt wieder eingerückt* / eltűntek közül visszatért
- *Ansonsten* / egyéb
- *Im Regiment transferirte* / áthelyezettek
- *Prima Plana Pferde* / Prima Plana lovak

⁶⁸ A Haditanács rendelkezését nem találtam meg, a fennmaradt főtáblázatoknál figyelhető meg a váltás.

⁶⁹ StDT Karton 3727, 1805. augusztusi főtáblázat.

⁷⁰ StDT Karton 3728., 1806. februári főtáblázat.

⁷¹ Abban az esetben, amikor a 3. zászlóalj századszámát négyre csökkentették, az állománytáblázatban a gyalogoszászlóalj oszlopot kettébontották a 4 és a 6 / 4 és 6 százados zászlóalj oszlopokra.

⁷² BUNDSCHUH, 1812. 43–44.; HÜBLER, 1822a. 107., 146–147.; AFA StDT Karton 3728–3732. (1806 és 1815 közötti főtáblázatok, *Dienst Reglement*, 1807a 155–162.; *Dienst Reglement*, 1807b 135–144.

- *Rimonten* / pótlovak
- *Ansonsten* / egyéb
- *Im Regiment transferirte* / áthelyezett lovak
- *Summe des Zuwachses* / a növekmény összege (katonák és lovak)
- *Abgegangen* / csökkenés
  - ***Gestorben* / meghaltak: a kórházban, vagy baleset során elhalálozottak**
  - ***Vor dem Feinde* / harctevékenység közben**
    - ***Geblieden* / meghaltak: csak a csatatéren meghaltak**
    - ***Kriegsgefangen* / hadifogságba esett**
    - ***Vermißt* / eltűnt**
  - *Desertirt* / szökevények
    - *Inländer* / belföldi
    - *Ausländer* / külföldi
  - *Entlassen* / leszereltek
  - *Ansonsten* / egyéb⁷³
  - *Im Regiment transferirte* / áthelyezettek
  - *Prima Plana Pferde* / *Prima Plana* lovak
  - *Durch Deserteurs entführt* / dezertőrök által megszőktetett lovak
  - *Gefallen, todgeschossen und abgeschafft* / elesett, lelőtt és kimustrált lovak
  - *Ansonsten* / egyéb
  - *Im Regiment transferirte* / áthelyezett lovak
  - *Summe des Abgangs* / a csökkenés összege (katonák és lovak)
- *Verbleiben demnach mit der effectiven Stand* / teljes effektív állomány
- *Commandirt* / elvezényeltek
  - *Außer Land* / külföldön
    - *Stabs- und Oberofficiers* / törzs- és főtisztek
    - *Vom Feldwebel an* / őrmestertől lefelé
  - *Im Land* / belföldön
    - *Stabs- und Oberofficiers* / törzs- és főtisztek
    - *Vom Feldwebel an* / őrmestertől lefelé
- *Absent* / hiányzók: nem szolgálati okból hiányzók
  - *Außer Land* / külföldön
    - *Stabs- und Oberofficiers* / törzs- és főtisztek
    - *Vom Feldwebel an* / őrmestertől lefelé
  - *Im Land* / belföldön
    - *Stabs- und Oberofficiers* / törzs- és főtisztek
    - *Vom Feldwebel an* / őrmestertől lefelé
- ***Beurlaubt* / szabadságoltak**
  - ***Stabs- und Oberofficiers* / törzs- és főtisztek**
  - ***Vom Feldwebel an* / őrmestertől lefelé**
  - ***Vom Dienststande* / a szolgálati állományból ...**

⁷³ Ennek 1769-es jelentéséből természetesen kikerültek azok az adatok, amelyek külön oszlopban kerültek részletezésre (pl. hadifogságból kiváltottak).

- *Auf kurze Zeit / rövid időre*
- *Bis zur Exercierzeit / a kiképzési időszakig*
- *Bis zur Einberufung / behívóig: határozatlan időre*
- *Außer dem Dienststande / a szolgálati állományon kívüliek közül ...*
  - *Auf kurze Zeit / rövid időre*
  - *Bis zur Exercierzeit / a kiképzési időszakig*
  - *Bis zur Einberufung / behívóig: határozatlan időre*
- *Summe der Commandirten, Absenten und Beurlaubten / az elvezényelték hiányzók és szabadságoltak összege*
- *Verbleiben in Loco / jelenlévők*
  - *Undienstbare / szolgálatképtelenek*
    - *Ordinaire / beosztásból fakadóan (nem harcoló létszám)*
    - *Kranke in Loco / beteg a szolgálati helyszínen*
    - *Stabs- und Oberofficiers / törzs- és főtisztek*
    - *Vom Feldwebel an / őrmestertől lefelé*
    - *Dabey Commandirt / elvezényelték között*
      - *Stabs- und Oberofficiers / törzs- és főtisztek*
      - *Vom Feldwebel an / őrmestertől lefelé*
    - *Invaliden / hadirokkantak*
    - *Ansonsten / egyéb⁷⁴*
    - *Undienstbaren, Marode usw. Pferde / szolgálatképtelen, maródi lovak*
    - *Summe der Undienstbaren / összes szolgálatképtelen*
  - *Verbleiben zum Dienste / szolgálatképesek*
    - *Stabsofficiers / törzstisztek*
    - *Oberofficiers / főtisztek*
    - *Unterofficiers / altisztek*
    - *Gefreyte und Gemeine / szabadosok és legények*
    - *Tambours (Trompeter) und Zimmerleute / dobosok (trombitások) és ácsok*
    - *Summe der Dienstbaren / összes szolgálatképes*
  - *Abgang vom completen Stande / a teljes előírt létszámhoz viszonyított hiány*
  - *Summe des completen Standes / előírt teljes létszám*
  - *Über den completen Stand / létszámfeletti: teljes létszámfeletti állomány (Lacy rendszerében csak a legénységet kellett ide felvenni, az altiszteket, tiszteket részletezni)*
  - *Außer dem effectiven Stande / az effektív létszámon kívüliek: a más egységektől ideiglenesen itt tartózkodók kimutatása rangok szerint*

Az állománytáblázatok három szinten készültek és maradtak fent: az egységek, a főhadparancsnokságok és tábori hadseregek, valamint az Udvari Haditánc szintjén. Az állománytáblázatok elkészítésének menete érdekes képet szol-

⁷⁴ A letartóztatottak és a tisztiszolgák nélkül.

gáltat a hadsereg adminisztrációjáról és a felső vezetés tájékoztatási és iratkezelési rendszeréről, ezért érdemes betekinteni a folyamatba.

Az egységek elkészítették saját táblázataikat, amelyeket a középszintű parancsnokságnak, tehát a főhadparancsnokságnak, illetve hadszíntéren a hadsereg-parancsnokságnak küldtek be.⁷⁵ Ezek az egységek táblázatainak összemáslásával összeállították saját állománytáblázataikat,⁷⁶ majd megküldték az Udvari Haditanácsnak.⁷⁷ A beérkezett középszintű táblázatokat a Haditanácsnál a must-raügyekkel foglalkozó D ügyosztály (*Departement*) következő ülésén befogadták, iktatták,⁷⁸ egyúttal a hiányzó táblázatokról is készítettek feljegyzést, amelyet szintén iktattak.⁷⁹ Ezek bekerültek a D ügyosztály *Protocollumaiba*, amelyben az éves mutatók (*Index*) alapján megtalálhatóak. Az ügyiratok többségét kiselejtezték, tehát többnyire csak a *Protocollumban* lévő tartalmi kivonatra vagyunk utalva. A megtartott ügyiratok mellett sajnos nem találhatóak meg maguk a táblázatok.⁸⁰

Az Udvari Haditanács a középszintű táblázatokból összeszerkesztette a fő-táblázatokat, erről az eseményről azonban sajnálatosan nem készült feljegyzés, ügyirat. Az elkészült fő-táblázatról mives írással másolat készült,⁸¹ amit egy előterjesztéssel (*Vortrag*) együtt megküldtek az uralkodónak, erről viszont már készült ügyirat. Ezeket már kisebb arányban selejtezték ki, egy esetben még maga az eredeti (tehát nem a mives másolat) is megtalálható a Haditanács iratanyagában. Az uralkodó kabinetirodája (*Kabinettskanzlei*) az átküldött fő-táblázatokat iktatta, mint az Udvari Haditanácstól érkezett előterjesztést.⁸² A kabinetiroda külön sorozatba foglalta a Haditanács előterjesztéseit, akárcsak minden igazgatási szerv által beküldötteket. A legfelsőbb utasításoknak (*Handbillet*), illetve néhány egyéb fontos ügynek (pl. utazások, titkos ügyek) ugyanis külön sorozata volt, így külön *Protocullumot* vezettek, külön mutatót (*Index*) készítettek hozzá.

A fő-táblázatokat a *Kriegsarchiv* 19. századi rendezése során az *Alte Feldakten* alsorozataként *Stand- und Dienstabellen* név alatt a különböző lelőhelyekről ki-

⁷⁵ A bajor örökösödési háború idejéből az *Alte Feldakten*ben sok egység szintű állománytáblázat található: AFA Karton 777. Hauptarmee 1778-1-1-től 1778-1-5-ig, 1778-2-1-től 1778-2-62-ig; AFA Karton 788. Bayern 1778-13-2.

⁷⁶ AFA Karton 989. Italien 1794-5-1; StDT Karton 3718. 1794. júliusi fő-táblázat.

⁷⁷ L. pl. StDT Karton 3720. 1797. novemberi fő-táblázat és a rajnai Főszereg 1797. novemberi állománytáblázata.

⁷⁸ L. pl.: HKR Buch 2766. Pag. 596., 613., 619., 645., 657., 658.; HKR Buch 2767. Pag. 726., 864., 913., 922.

⁷⁹ L. pl.: HKR Buch 2766. Pag 207., 630.; HKR Buch 2770. Pag 1513.

⁸⁰ Egyetlen esetet kivéve: HKR Karton 2057. 1792-62-84.

⁸¹ Egyik irattípuson sincs utalás, hogy eredeti, vagy másolat lenne, de sok jelből ezt meg lehet állapítani. A mives írású példányt a Haditanács elnöke aláírta, a másikat nem. A másik szálkás, hosszúkás betűkkel készült, itt a külső megjelenés nem volt fontos, a Haditanács elnöke sem írta alá. A rajtuk lévő iktatószámok is ezt támasztják alá. A másolat általában *Tabella*, az eredeti *Tabella* alakot használ.

⁸² Az előterjesztés jellemző szövege: „*Allerunterthänigster Vortrag. Die Haupt Stand- und Dienst Tabella vom 1ten Februar bis Ende April 794 wird Euer Majestät nebst deren Summarischen Extracten No. 1. nach dem Dienststand, und No. 2. nach dem Ländern hirmit unterthänigst überreicht. M Gr von Wallis Gr Ferraris*”. StDT Karton 3718. 1794. áprilisi fő-táblázat.

gyűjtötték. A kigyűjtés azonban nem volt teljes, mert az Udvari Haditanács iratanyagában, illetve az *Alte Feldakten* fősorozatában is találhatóak elszórtan állománytáblázatok. Az 1796 novembere előtti időszakban a főtáblázatok mindkét példányából maradt fenn egy-egy darab.⁸³ Az eredetieken a haditanácsi jelzet (1796-ig 62-es, 1797-től 16-os rubrika), a másolatokon a kabinetiroda lajstromszáma található általában. Néhány esetben magán a táblázaton nincsen az utóbbi lajstromszám, csak az előterjesztésen.

A műves kézírással készült másolatok közül az első koalíciós háború idejéből sok irat maradt fent. Ezeket az előlapokon szereplő levéltárosi megjegyzés szerint Lacy tábornok hagyatékából helyezték át a *Stand- und Diensttabellen*-be. Sajnálatos módon Lacy irathagyatékát nem őrizték meg a maga egészében, legalább négy helyre (*Alte Feldakten Hauptreihe, Stand- und Diensttabellen, Kriegswissenschaftliche Mémoires, Armeekakten*) kerültek iratok, a 88 levéltári egységet (nyolc mutatókönyv, 80 doboz irat) magában foglaló maradékot pedig önálló fondként téves címadással⁸⁴ a központi irányítási szervek (*Zentralstellen*) fondcsoportba helyezték. Utóbbi mutatókönyvében nem található adat a Lacy által megőrzött főtáblázatokról.⁸⁵ Ezeket a főtáblázatokot feltehetően az uralkodó kabinetirodája révén küldhette Lacyhoz, aki ekkor már formálisan nem töltött be semmiféle szerepet a hadseregben, de véleményét az uralkodó nagyon sok kérdésben kikérte.

A létszámnyilvántartás mindhárom szintjéről maradtak tehát fenn iratok, felső szintről nagyon sok, alsó és középszintről viszont csak kevés. A korszakot alkotó 286 hónap⁸⁶ különféle szintű táblázatainak feltalálása és feldolgozása alapfeladat.

A központi katonai vezetés által összeállított főtáblázatok képezik a legfontosabb összefoglaló forrástípust. Minden bizonnyal Lacy 1769. évi szabályzatainak idejétől már állítottak össze ilyen táblázatokot, de csak 1790 novemberétől maradtak fenn az *Alte Feldakten* önálló *Stand- und Diensttabellen* sorozataként kigyűjtve.⁸⁷ A sorozatban azonban korántsem csak főtáblázatokot találunk, ugyanis a főhadparancsnokságok, hadtestek, hadseregek középszintű táblázataiból is találhatunk néhányat a főtáblázatok mellett.

⁸³ Az 1793 novembere és 1795 októbere közötti két hadiév összes nyolc negyedéves főtáblázata mindkét példányában fennmaradt, I. StDT Karton 3717–3718.

⁸⁴ A fond elnevezése: *Kriegsminister-Lacy-Akten* téves, mivel Lacy sohasem volt hadügyminiszter, ez a minisztérium az ő életében nem létezett. Az állag elnevezésével Lacy tábornok hadügyben betöltött kiemelkedő fontosságú szerepére utalhat.

⁸⁵ KLA Buch 5. (Index 1791–1793).

⁸⁶ A francia háborúk kora az 1792. április 20-i francia hadüzenettel kezdődött, és az 1815. november 20-i második párizsi békével ért véget. A források hónapokra lebontva szolgáltatnak adatot. Az 1792. áprilisi főtáblázat azonban 1792. február 1-jével kezdődik, mint a hadiév második negyedéve, tehát a vizsgálatot is ki kell terjeszteni addig. Szintűgy 1815. november végéig indokolt a végső dátum kitolása. A kérdéses időszakot ezek alapján 286 hónap alkotja.

⁸⁷ Az első valóban fennmaradt főtáblázatok a *Militärhofkommission Nostitz-Rieneck* állagban találtam meg 1774 végéről és 1775 elejéről. Jelzetei: MilKom Nostitz-Rieneck Karton Nr. 10. 174a, 174b, 174c. Az iratokon található *ad 1740.775* jelzet az eredeti, bizottságnál kapott jelzet mindhárom táblázaton egyforma. Feltehetően ezek másolatok, illetve kivonatok lehetnek, amire a címlapon lévő „Extract” címke utal.

A főtáblázatokat kezdetben 1796. október végéig a hadiév szerint negyedévente (november-január, február-április, május-július, augusztus-október), a következő hadiévtől (tehát 1796 novemberétől) a vizsgált korszak végéig havonta állították össze. A 286 hónapból összesen 251 hónapra (87,76%) vonatkozólag maradtak fent az iratok többnyire jó állapotban, a maradék 35 hónapra (12,24%) nem találhatóak főtáblázatok. A 286 hónap alatt a kezdeti negyedéves összeállítás miatt 248 főtáblázatnak kellett volna készülni, de csak 225⁸⁸ maradt fent (90,73%), 23 (9,27%) hiányzik. Kérdéses, hogy a hiányzó 23 valóban elkészült-e. Kissé rosszabb összképet kapunk, ha a háborús időszakokat vesszük számba, amikor nagyobb hadseregeket vetettek be. A 286 hónapból kerekítve 122 telt háborúval, ebből 93-ra van főtáblázat (73,23%), míg a 164 békehónapból 158-at (96,34%) fedeznek a források.

A főtáblázatok egyik nagy problémája, hogy nem minden esetben tartalmazzák az összes egység adatát. Például Luxemburg 1795. évi⁸⁹ és Mantova 1796–1797. évi⁹⁰ körülzárása az adatokat is elzárta az Udvari Haditanácstól, így ezek nem szerepelnek a főtáblázatokban. Szerencsére azonban ilyen nem túl gyakran fordul elő: a 34. gyalogezred tekintetében ez az jelenti, hogy hiába vannak meg a főtáblázatok 1796 augusztusa és 1797 márciusa között, ezek nem tartalmazzák az Itáliában harcoló csapatok adatait, így például a 34. gyalogezred két tábori zászlóaljáról nincsenek ilyen adataink.⁹¹

Komoly problémaként merül fel, hogy a 35 hiányzó hónapra a főtáblázatokat és a meglévő főtáblázatokból hiányzó egységek adatait honnan kaphatjuk meg. A válasz egyértelmű lenne: az egyes középszintű katonai irányítási szervek (főhadparancsnokságok stb.) iratanyagában. Ezekben, valamint az *Alte Feldakten* fősorozatában találhatóak különféle összeállított táblázatok, köztük a keresett *Stand- und Dienstabellék* is. A főhadparancsnokságok iratanyaga azonban több ország levéltáraiban vannak szétszórva, nem is mindegyik kutatható, illetve bizonyos főhadparancsnokságok iratanyagának hollétéről nincsen tudomásom. Ezek felmérése mégis fontos további kutatási feladat. A tábori hadseregek iratanyagai többnyire az *Alte Feldakten*ben fekszenek, de érezhetően erősen hiányos állapotban. Ráadásul az utólagos átrendezések során, de még az iratanyag mai rendszerbe való betagolásának előzményeként bizonyos iratokat kiemeltek, áthelyeztek, bizonyos csoportokat pedig hozzátoldottak. Ilyen utóbbira jó példa az Udvari Haditanács iratainak áthelyezése az *Alte Feldakten*be.⁹²

⁸⁸ Öt táblázat 1796-ból nem viseli a *Haupt* jelzőt, de tartalma a főtáblázatoknak felel meg, ezért oda számítottam.

⁸⁹ StDT Karton 3718. 1795. januári főtáblázat.

⁹⁰ Az itáliai anyag a főtáblázatokból 1796 augusztusától 1797 januárjáig teljesen hiányzik, miközben az 1796 februárjától júliusig tartó időszak két főtáblázata elvezett. StDT Karton 3719–3720.

⁹¹ L. előző jegyzetet.

⁹² Többségében a tábori hadseregnél képződött, az Udvari Haditanácsnak megküldött iratokról van szó, viszont haditanácsi hivatkozási számot is kaptak, így a mutatókból és iktatókönyvekből a fordított irányú keresés lehetetlensége miatt ezeket rendkívüli nehézségek árán lehet csak azonosítani, már ha egyáltalán sikerül. ZACHAR, 2004. 14–15.

Hasonlóan fontos lelőhely lehet az Udvari Haditanács hatalmas iratmennyisége. A problémát ez esetben az okozza, hogy a nagymérvű selejtezés mennyire ritkította meg az ügyiratokat. Az 1792 és 1796 közötti időszakban a mutatókban 19 bejegyzésben szerepel főtáblázat. Ebből három esetben⁹³ a hozzá tartozó iratokat kiselejtezték, hét esetben⁹⁴ nincs iratmegőrzésre utaló bejegyzés, az iratok sem találhatóak, nyolc esetben⁹⁵ megtartották az iratot, de a főtáblázat maga nem található az iratok között, és mindössze egy esetben⁹⁶ van meg az eredeti főtáblázat az Udvari Haditanács iratai között.

Jelen pillanatban nem tudjuk megbecsülni, hogy a hiányzó hónapok adatait, illetve a meglévő hónapok hiányait milyen mértékben lehet pótolni esetlegesen főtáblázatok megtalálásával, illetve középszintű iratok felhasználásával. Az azonban bizonyos, hogy a hiány egy részét lehet pótolni ilyen módon. Az *Alte Feldakten Stand- und Diensttabellen* sorozat 3719. számú raktári egységében (*Karton*) 13 darab középszintű állománytáblázat található a főtáblázattal le nem fedett 1796 májusa és júliusa közötti időszakból.⁹⁷ Az *Alte Feldakten*ben is található néhány ilyen.⁹⁸

Havi táblázatok (Monat-Tabelle)

Az egységek által havonta készített jelentések nagy számban maradtak meg a *Kriegsarchiv* személyügyi fondcsoportjának (*Personalunterlagen*) a *Musterlisten* und *Standestabellen* nevű fondja 12 603 doboznyi iratanyagában.⁹⁹ Ez a látszólag hatalmas szám azonban korántsem jelenti, hogy teljes mértékben lefednék a megmaradt anyagok a korszakot.

⁹³ HKR Buch 2639. Prot. 1792 D 1893; HKR Buch 2920. Prot. 1794 D 4300; HKR Buch 2923. Prot. 1794 D 5734.

⁹⁴ Ezek még ügyirat (*Expeditus*) számot sem kaptak, így csak az iktatókönyv oldalszámával hivatkozhatóak: HKR Buch 2635. Prot. 1792 D Pag. 209, 226 és 249; HKR Buch 2647. Prot. 1792 D Pag. 3291, 3292, 3293 és 3294.

⁹⁵ HKR Buch 2642. Prot. 1792 D 3660; HKR Buch 2918. Prot. 1794 D 2840; HKR Buch 3059. Prot. 1795 D 829; HKR Buch 3060. Prot. 1795 D 1646; HKR Buch 3062. Prot. 1795 D 2737; HKR Buch 3066. Prot. 1795 D 4740; HKR Buch 3069. Prot. 1795 D 5809; HKR Buch 3209. Prot. 1796 D 2301.

⁹⁶ HKR Buch 2634. Prot. 1792 D 259; irata: HKR Akten Karton 2057. 1792–62–84. Ennek másolata található a kiemelt anyagban: StDT Karton 3717.

⁹⁷ Az Osztrák Állami Levéltár *Haus-, Hof- und Staatsarchiv* részlegének *Diplomatie und Außenpolitik vor 1848* fondcsoportjának *Kriegsakten* fondjában találhatóak középszintű táblázatok, többek között az Itáliai Hadsereg 1796. júliusi táblázata. Az adatért köszönetemet fejezem ki Fazekas Istvánnak.

⁹⁸ AFA Karton 941. Italien 1793–2–2, 1793–13–1.

⁹⁹ A *Musterlisten und Standestabellen* tartalmazza az 1820 előtti személyi nyilvántartás iratanyagát. Az iratok egységenként és évenként vannak szétválogatva. Azon belül elsőként a mustrairatok (ezek jelenthetnek alakulási, mustra-, revíziós, feloszlási anyagot, a rendező elv itt a személyi ellenőrzés), majd a *Monat-Tabelle* iratai. Ezek a tévesen *Standestabellen* névvel illetett havi táblázatok, illetve mellékletei, jellemzően: *Assent- és Transferirungs-Liste*, a rendező elv itt a folyamatos személyi nyilvántartás. Ezt a tévedést még Christoph Tepperberg is átvette, l.: TEPPERBERG, 1988. 342.

A hatalmas számot alátámasztandó álljon itt néhány adat. A 15 magyar gyalogezred az egész korszakban elvileg 3990, a 13 huszárezred 3205, a 17 határőrezred pedig 4862 havi táblát készített. Azért elvileg, mert a gyakorlatban az ezredek részei önállóan készítették el saját táblázataikat, ha nagyon távol voltak az ezredtörzstől.¹⁰⁰ Tehát a valóságban a 12 507 táblázatnál többel kell számolni, és ez csak az ezredek jelenti, amihez a többi, ezredszint alatti egység (szabadcsapatok, könnyűzászlóalj, önkéntesek, vadászok, stb.) jön még. A magyar csapatok havi táblázatainak száma akár a 15 ezret is megközelítheti.

A havi táblázatok fennmaradási mértékét jelen állapotban nem lehet felbecsülni. Az általános benyomás mintegy 300 doboznyi iratanyag¹⁰¹ áttekintését követően vegyes, a fennmaradás az ezredek tekintetében változó. A legkritikusabb 1792. február és 1797. április közötti időszakot tekintve a 34. gyalogezred tekintetében századszinten számolva 35,92%-os, a 32. huszárezred esetében svadronszínt 59,56%-os. A későbbiekben már igyekeztek egyben tartani az ezredek, így ritkábban találkozhatunk párhuzamos havi táblázatokkal. Az iratok fennmaradása is nagyobb arányú az 1800 utáni időszakban.

Habár a *Musterlisten und Standestabellen* állag magas szinten rendezett, az iratanyag áttekintése során gyakran találkozhatunk az adott dobozba nem tartozó, más egységnek más évekről szóló iratával. A havi táblázatok tekintetében viszonylag kicsi az esélye, hogy más dobozba kerültek, mivel azok a szélesebb értelemben vett *Monat-Tabellék* első belívét képezik, és így általában vastagok, de akár kisebb egységek (pl. tartalékosztály, tartaléksvadron) esetében mégis elképzelhető. Az ilyen módon kallódó forrásokat szinte lehetetlen összegyűjteni. Összességében a havi táblázatok fennmaradásának mértékét legalább 50% körülinek becsülhetjük.

A *Monat-Tabellék* esetében komoly nehézséget okoz, hogy a felvett adatoszlopok gyakran változtak a helyzetnek megfelelően. Minden egyes tábla feldolgozásánál az első feladat az oszlopok adattartalmának egyeztetése, és csak ezután jöhet az adatok kinyerése. Ez utóbbinál figyelni kell, hogy a gyalogezrednél a gránátosokat csak akkor szabad a teljes állományba bevenni, ha azok valóban az ezredtörzsszel voltak, de ha gránátoszászlóaljokban, akkor adataikat el kell különíteni. Mivel a gránátoszászlóalj adatai a főtblázatokban külön megtalálhatóak, azok összetétele ismert,¹⁰² a havi táblázatokból a gránátosokra kinyert adatokat összeadva lehet a gránátoszászlóalj adatait megkapni.

¹⁰⁰ A 34. gyalogezred 1797 elejéig három havi táblázatot készített: az ezredtörzs a tulajdonosi és ezredesi zászlóaljjal, a gránátosokkal és a tüzérségi kezelőkkel; az alezredesi zászlóalj és a 4. zászlóalj, I. MLST Karton 3117–3123. Ezzel szemben a 32. (1798-tól 3.) huszárezrednél a tartaléksvadron az ezred többi részével együtt, az egyetlen havi táblázatában található, I. MLST Karton 7404–7407.

¹⁰¹ MLST, az 1., 19., 34. és 64. (*Tiroler Jägerregiment Nr. 64.* név alatt) gyalogezredek, az 1., 3., 11. és 12. (horvát-szlavón határőr, *Kroatisch-Slavonisches Grenzhüsarenregiment* név alatt) huszárezredek, 6., 8., 12. és 14. határőr-gyalogezredek, 1. svalizserezred, 1. vértesezred, 1. vadászzászlóalj és az 1. könnyűzászlóalj 1792 és 1815 közötti *Standestabellen* tartalmú iratanyaga.

¹⁰² WREDE, 1898b. 280–374.

A fentiekből egyértelműen kiderül, hogy a havi táblázatok adatainak összegyűjtése jelenti a kutatás legkomolyabb nehézségét. A táblázatok felépítése viszonylag egyszerű, logikus és átlátható. A sorokban a gyalogságnál századok (külön a tüzérségi kezelők), lovasságnál svadronok találhatóak, alul egy összesítés.

Az oszlopok első csoportját az alapadatok jelentik a század parancsnok szerinti megnevezésével, helyével, szállásának módjával (pl. kaszárnya, tábor, beszállásolás). A második blokk a létszámváltozásokat taglalja, elsőként a növekményt, majd a csökkenést külön a főtisztek és külön az őrmestertől lefelé lévő állomány tekintetében.¹⁰³ Ezen belül külön oszlopokat jelentenek az áthelyezések, amelyek az ezreden belüli, illetve azon kívüli mozgást is mutatják. Tehát ha egy zászlóalj egyik századából áthelyeztek egy katonát ugyanazon zászlóalj másik századába, akkor az összegben a növekedés és csökkenés összege is növekedett, de természetesen az összlétszám nem változott. Ez a tényező mutatja meg, hogy a *Monat-Tabellék* a személyügyi nyilvántartást szolgálták, ezért az ezredeken belüli mozgások, a harcoló, fronton lévő egységek feltöltésének rekonstruálásában elengedhetetlen szerepük van.

A harmadik nagy blokkban az egység effektív létszámának részletezését találhatjuk rangonként. A tiszteket név szerint, a többi katonát rangonként csoportosítva létszám szerint. Az összegzés alatt az előírt létszám, alatta pedig külön sorban a létszám feletti és a hiányok találhatóak. Fontos megjegyezni, hogy az előírt adatok nem részletezik az egyes századok számára előírt állományt, csupán az egység teljes előírt létszámát adják meg. Ezen adatok lebontása századokra külön kutatást igényel.¹⁰⁴

A negyedik tömb, amely csak a korszak első néhány évében található meg a havi táblázatokban, az effektív állomány különféle hiányait taglalja: letartóztatottak, betegek, szabadságon lévők, stb. Az utolsó három oszlop tartogat még érdekes adatokat: a külföldieket,¹⁰⁵ szerződött katonákat¹⁰⁶ és a házasok számát.

A *Monat-Tabellében* felül, a táblázat felett külön részletezve találhatjuk a törzs tagjait név szerinti említéssel. A táblázat alatt általában magyarázó, részletező részek találhatóak, mint például az elesett, fogságba esett tisztek névsora, vagy – kuriózumként említhető – a 34. gyalogezred alezredesi zászlóalja esetében 1793-ban a kiképzésre mellérendelt alakulat, a Loudon-szabadcsapat¹⁰⁷ adatai.

¹⁰³ Ennek részletei alább táblázatos formában találhatóak.

¹⁰⁴ Különösen sokat segít ebben a Nostitz-Rieneck-bizottság *Kriegsarchiv*ban található iratanyaga: MilKom Nostitz-Rieneck Karton 9. No. 1-3. és ad No. 1-3. A bizottságról l.: NAGY-L., 2010. 13-14., 166. és 256. Az előírt létszámokra l. NAGY-L., 2010. 19-234. Nostitz, mint az Udvari Haditanács elnöke: ŽIVKOVIC, 1976. 4.

¹⁰⁵ Itt a Habsburg Monarchián kívülieket találhatjuk, tehát nem a Magyarországon kívülieket.

¹⁰⁶ Az ún. kapitulációval katonának álltak határozott idejű szerződést kötöttek a hadsereggel, amelynek lejártakor elhagyhatták a hadsereget, de újabb toborzópénz fejében újabb szerződést, kapitulációt is köthettek.

¹⁰⁷ MLST Karton 3118.; WREDE, 1898b. 445-446.

1. táblázat

A két fegyvernem rangjai a *Monat-Tabellék*ben¹⁰⁸

gyalogság		lovasság	
<i>német</i>	<i>magyar</i>	<i>német</i>	<i>magyar</i>
<i>Hauptmann</i>	százados, kapitány	<i>Erste Rittmeister</i>	százados, kapitány
<i>Capitainlieutenant</i>	századoshadnagy	<i>Zweite Rittmeister</i>	másodkapitány
<i>Oberlieutenant</i>	főhadnagy	<i>Oberlieutenant</i>	főhadnagy
<i>Unterlieutenant</i>	alhadnagy	<i>Unterlieutenant</i>	alhadnagy
<i>Fähnrich</i>	zászlós		
<i>Fahnen Cadeten</i>	zászlóskadét		
<i>Feldwebels</i>	őrmester, strázsa- mester	<i>Wachtmeister</i>	őrmester, strázsa- mester
<i>k.k. ordinari Cadeten</i>	császárkadét		
		<i>Fouriers</i>	írnok, furír
		<i>Chyurgy, Unterärzte</i>	sebész, orvos
		<i>Trompeters</i>	trombitás
		<i>Schmiede</i>	kovács
<i>Führers</i>	zászlóvivő		
<i>Corporals</i>	tizedes, káplár	<i>Corporals</i>	tizedes, káplár
<i>Fourierschützen</i>	<i>Fourierschützen</i> ¹⁰⁹		
<i>Speilleute, Tambours</i>	zenész, dobos		
<i>Gefreyte</i>	szabados, fráter		
<i>Zimmerleute</i>	ács		
<i>Grenadiers</i>	gránátos		
<i>Fousiliers, Gemeine</i>	közlegény	<i>Gemeine</i>	közlegény
<i>Privath Dieners</i>	tisztiszolga	<i>Privath Dieners</i>	tisztiszolga

¹⁰⁸ A rangok nagyságuk sorrendjében kerültek felsorolásra a forrásokban is, táblázatomban is. A négy pár nélküli lovassági rang a gyalogsági zászlóvivővel egyenértékű. A német rangneveknél a forrásokban előforduló alakokat használtam tekintet nélkül az egyes-, vagy többes számra. A magyar rangneveknél elsőként a modern, másodikként a korabeli elnevezéseket adom meg.

¹⁰⁹ A *Fourierschützen* a századparancsnok és a törzstisztek tisztiszolgái voltak. Nem lehet tisztiszolgaként fordítani, mert 1802 előtt a legénységből rendeltek a főtisztek mellé tisztiszolgákat, 1802-ben pedig erre bevezették a *Privatdiener* rangot, de a *Fourierschütz* rang megmaradt a törzstisztek és a századparancsnok tisztiszolgáinak megnevezésére.

A mustra- és revíziós táblázatok (Muster Tabellen, Revisions Tabellen)

A *Musterlisten und Standestabellen* hatalmas iratanyagának másik vonulata mustrák és revíziók iratait tartalmazza. A mustra és a revízió a felvett lista adattartalmában tért el. A teljes mustra a néven felül számtalan más adatot is tartalmazott (pl. születési hely, életkor, testmagasság, mesterség, családi állapot, katonai előmenetel stb.), míg a revízió ennél általában kevesebbet. Az összefoglaló táblázatok adataiban viszont általában nincsen lényeges különbség a mustra és a revízió között.

Előírásosan minden évben egyszer kellett békében mustrával, háború idején revízióval ellenőrzést tartani,¹¹⁰ ezért elvileg évente egy táblázat készült az ezred külön állomásozó részei szerint. A mustra, vagy revízió időpontját, valamint az előző idejét feljegyezték, így azok pontosan rekonstruálhatók. Az előírást messze nem tartották be, a legnagyobb intervallum két és fél év,¹¹¹ a legkisebb 8–9 hónap¹¹² az egyes mustrák között. A 34. gyalogezred esetében 1791 és 1797 között mindhárom ezredrésznél egy-egy év anyaga hiányzik, a 32. huszárezrednél 1791 és 1797 között két revízió táblázata nem található, ami mintegy 60–80%-os fennmaradást mutat.¹¹³ Ez az arány egészen 1815-ig jellemző marad. A problémát a rendszertelen adatfelvételi időpontok, az átfogott idő változatossága, valamint a túl nagy átfogott időintervallum jelentik.

Formailag a mustra- és revíziós táblázatok szinte teljesen megegyeznek a havi táblázatokkal. Az első blokk itt is ugyanazokat az adatokat adja meg. A változásokat taglaló második blokk is szinte teljesen megegyezik. Az eltérés annyiból áll, hogy néhány esetben kissé bővebb bontást kapunk, amennyiben az őrmester alatti állomány új kinevezéseit részletezve adja meg (pl. *Fourierschützen*, kadétok, zenészek stb.). A tényleges létszámot részletező harmadik blokk ismét teljesen egyezik. A negyedik blokk azonban általában jóval részletesebb adatokat közöl, mint a havi táblázatok. Ebben az esetben nem annyira az adatok a lényegesek, hiszen azok egy statikus képet festenek le, hanem az oszlopok jelentései. Innen tudjuk, hogy a távol lévő állomány milyen belső kategóriákat takar. Az elvezényelteknél találhatunk az eddig ismertetett kategóriákon túl: toborzáson lévők (*auf Werbung*), a fiúnevelő intézetben szolgálók (*in Regiment Erziehungs Haus*), a hiányzóknál: távol lévő betegek (*krank Auswärts*) és egyéb okból hiányzók (*sonst abwesend*) kategóriákat. Bár még ezek sem magyaráznak meg mindent (pl. milyen egyéb okból volt távol bárki?), de néhány adatot nyerhetünk belőlük. Számunkra érde-

¹¹⁰ TEPPERBERG, 1988. 345.

¹¹¹ A 34. gyalogezred tábori zászlóaljainak 1791. június 3-án és 1794 elején volt mustrája és revíziója: MLST Karton 3075., 3076., 3077.

¹¹² A 34. gyalogezred alezredesi zászlóaljának 1793. június 18. és július 14. között, majd 1794. március 31. és április 1. között volt revíziója: MLST Karton 3076., 3077.

¹¹³ A fennmaradás százalékos számítása a mustrák és revíziók elhúzódása és a zászlóaljakon, osztályokon belüli más adatfelvételi időpont miatt, valamint a hiányzó időszak ismeretlen számú revíziója, mustrája miatt csak hozzávetőleges lehet.

kes még a negyedik blokkból, hogy nyilvántartották a kapitulációval szolgálókat, azok hátralévő szolgálati idejével együtt, valamint a konskribáltak¹¹⁴ számát is.

A három jelentéstípus adatainak összevethetősége

A három adatszolgáltatási rendszer hasonló kategóriákat tartott nyilván, de ezeket a szükségnek megfelelően csoportosította, így a három jelentéstípus egyes adatmezőinek összevetése, egyeztetése és egymásnak megfeleltetése az adatok átjárhatóságának horizontális biztosítása a hiányzó adatok pótlásához elengedhetetlenül fontos. Az alábbi táblázatban az állománytáblázatok és a havi jelentések növekményt és csökkenést részletező oszlopainak adattartalmát vetem össze. A táblázatba nem vettem bele a mustra- és revíziós táblázatokat, mivel ezek megegyeztek a havi táblázatokkal. Nem került bele külön Károly főherceg 1806. évi állománytáblája sem, mivel az kevéssel tért el Lacy rendszerétől, a három oszloponyi többletet jegyzetben közlöm.

A jelentéstevő táblázatok többi oszlopát ilyen formában nem szükséges összevetni. Az állománytáblázatok harmadik blokkja, amely az elvezényelt, hiányzó és szabadságolt állományt részletezi, a havi táblázatokban nem található meg. Az adatfelvétel napján érvényes létszámbontás szintén nem vethető össze, mert a havi táblázatok a teljes effektív állományt, az állománytáblázatok csak a szolgálatképes állományt részletezik. A korai havi táblázatok utolsó blokkja (hiányzók részletezése, különböző egyéb kategóriák) viszont az állománytáblázatokból hiányzik, illetve más rendszer szerint van bennük.

---

¹¹⁴ Az örökös tartományokban 1781-től élő összeírásos hadkiegészítési rendszer révén besorozottak.

2. táblázat

A három létszámnyilvántartási rendszer adatmezői

	Stand- und Dienstabtelle 1796 októberéig, 1803-tól 1806-ig	Stand- und Dienstabtelle 1796 novemberétől 1803-ig	Monat-Tabelle¹¹⁵
Zugewachsen / növekmény	1-2. <i>Mit Ende ... war der effective Stand Mann - Pferde / az előző időszak végi effektív (kalkulált) állomány fő - lovak</i>	1. <i>Mit Ende ... war der effective Stand Mann - Pferde / az előző időszak végi effektív (kalkulált) állomány fő - lovak</i>	1. <i>Mit Ende ... war der effective Stand / az előző időszak végi effektív (kalkulált) állomány</i>
	3. <i>Recrouten - Angeworbene újoncok - toborzottak</i>	2. <i>Angeworbene und von Ständen gestellte / toborzott és a rendek által állított</i>	<i>Angeworben toborzott</i>
	4. <i>Recrouten - Gestellet újoncok - állítottak</i>		<i>von Ständen gestellt rendek által állított</i>
	5. <i>Deserteurs - Attrapirte szökevények - elfogottak</i>	3. <i>Ansonsten egyéb</i>	<i>von Land atrapirte Deserteurs elfogott szökevények</i>
	6. <i>Deserteurs - Revertirte szökevények - visszatérők</i>		<i>zurückgelangte Deserteurs visszatért szökevények</i>
	7. <i>Im Regiment transferirte / áthelyezettek</i>		<i>von anderen Regimenten transferirt másik ezredtől áthelyezett</i>
	8. <i>Ansonsten egyéb</i>		<i>von ... transferirt¹¹⁶ áthelyezett</i>
			<i>Per errorem in Abgang hibaként a csökkenésben</i>
			<i>von ... transferirt¹¹⁷ áthelyezett</i>
			<i>(egyéb)¹¹⁸</i>
	9. <i>Prima Plana - Pferde Prima Plana lovak</i>	4. <i>Prima Plana - Pferde Prima Plana lovak</i>	<i>Mit Officiers und Prima Plana - Pferd / tiszti és Prima Plana lovak</i>
	10. <i>Rimonten - Pferde pótlovak</i>	5. <i>Rimonten - Pferde pótlovak</i>	<i>Rimonten - Pferde pótlovak</i>
	11. <i>Ansonsten - Pferde egyéb - lovak</i>	6. <i>Ansonsten - Pferde egyéb - lovak</i>	<i>durch Deserteurs entführt - Pferde / dezertörök által hozott lovak¹¹⁹</i>
12. <i>Im Regiment transferirt - Pferde / áthelyezett lovak</i>	<i>Im Regiment transferirt - Pferde / áthelyezett lovak</i>		
13-14. <i>Summa sammt Zuwachs Mann - Pferde / összes növekménnyel együtt fő - lovak</i>	7. <i>Summa des Zuwachs Mann - Pferde / összes növekmény fő - lovak</i>	<i>Summa des Zuwachs Mann - Pferde / összes növekmény fő - lovak</i>	

Közlemények

	Stand- und Diensttabelle 1796 októberéig, 1803-tól 1806-ig	Stand- und Diensttabelle 1796 novemberétől 1803-ig	Monat-Tabelle
Abgegangen / csökkenés	15. Gestorben / meghaltak ¹²⁰	8. Gestorben und vor dem Feind geblieben / meghaltak és harcban elesettek	Gestorben / meghaltak
	16. Desertirt – Inländer szökevények – belföldi	9. Deserteur / szökevények	Desertirt / szökevény
	17. Desertirt – Ausländer szökevények – külföldi		
	18. Entlassen / leszereltek	10. Ansonsten / egyéb	Entlassen / leszereltek
	19. Ansonsten / egyéb		(nincs megfelelő adatsor)
	20. Im Regiment transferirte / áthelyezettek		Im Regiment transferirte / áthelyezettek ezreden belül
	(19. Ansonsten / egyéb)		zu andere Regimenten und Corps transferirt / más ezredbe áthelyezettek
			In Pensions Stand übersetzt / nyugalmazottak
			Quittirt und cassirt / kiléptettek és állományból töröltek
			Zu Schanzarbeit Condemnirt / sáncmunkára ítélték
			In Kriegsgefangenschaft gerathen / hadifoglyok
			Ohnwissend verloren / ismeretlen körülmények között elveszettek
			Per errorem in Zuwachs / hibaként a növekményben
	21. Prima Plana Pferde / Prima Plana lovak	11. Prima Plana Pferde / Prima Plana lovak	Mit Officiers und Prima Plana – Pferd / tisztú és Prima Plana lovak
	22. Durch Deserteurs entführt / dezertőrök által megszóktetett lovak	12. Durch Deserteurs entführt / dezertőrök által megszóktetett lovak	Durch Deserteurs entführt / dezertőrök által megszóktetett lovak
23. Gefallen, und abgeschafft / elesett és kimustrált lovak	13. Gefallen, todgeschossen und abgeschafft / elesett, lelőtt és kimustrált lovak	Vor dem Feind verlohren gegangen / ellenséggel vívott harcban elvesztett lovak	
		Todtgeschossen / agyonlőtt lovak	
		Crespirt / megdöglött ¹²¹	
24. Ansonsten – Pferde egyéb – lovak	14. Ansonsten – Pferde egyéb – lovak	Eingetheilte feindliche Pferde / besoztott ellenséges lovak	
25. Im Regiment transferirt – Pferde / áthelyezett lovak		Im Regiment transferirt – Pferde / áthelyezett lovak	
(24. Ansonsten – Pferde egyéb – lovak)		Entlassen – Pferde leszereltek – lovak	
26–27. Summa des Abgangs Mann – Pferde / csökkenés összesen fő – lovak	15. Summa des Abgangs Mann – Pferde / csökkenés összesen fő – lovak	Summa des Abgangs Mann – Pferde / csökkenés összesen fő – lovak	
28–29. Verbleiben demnach mit ... der effective Stand Mann – Pferde / teljes effektív állomány fő – lovak	16. Verbleiben demnach mit ... der effective Stand Mann – Pferde / teljes effektív állomány fő – lovak	Verbleiben demnach mit ... der effective Stand Mann – Pferde / teljes effektív állomány fő – lovak	

- ¹¹⁵ A *Monat-Tabellék*ben a főtiszti és az őrmester alatti állományt külön oszlopokban tüntették fel. Egyébiránt nincs minden esetben jelen az összes adatoszlop, azok csak akkor jelentek meg, ha adatot hordoztak. A német kifejezéseket a leggyakrabban előforduló formájukban betűhíven írtam át tekintet nélkül a helyesírásra, nyelvtani egyeztetésekre.
- ¹¹⁶ Ez az ezreden belüli, de az adott jelentésben nem szereplő (pl. az első két tábori zászlóalj és a 4. zászlóalj közötti, ha az külön jelentést adott le) egység közötti áthelyezést (pl. tábori zászlóaljak feltöltése az alezredesi, vagy a 4. zászlóaljból) jelenti.
- ¹¹⁷ Ez az adott jelentésben szereplő egység századai, svadronjai közötti áthelyezéseket jelenti. Ezek nem jelentek meg az állománytáblázatokban, csak a *Monat-Tabellék*ben.
- ¹¹⁸ Több olyan adatoszloppal találkoztam amely csak kevés adatot tartalmazott, ezek: *Von Obigkeiten und Gerichten ad Militiam abgegebene Individuen* / felsőbb hatóságok és bíróságok által katonának átadottak; *Von Dominien ohntgeltlich gestellte* / uradalmak (lényegében földesurak, birtokosok) által ingyen állítottak; *statt entlassenen gestellet* / leszereltek által helyettesként állítottak; *neu ersetzte Staabs Partheyen*, vagy *Prima Planisten* / kinevezett törzs-, illetve *Prima Plana* állomány; *aus dem Regiments Erziehungs Haus unter dem Gewerth ausgemustert* / az ezred nevelőintézetéből harcoló állományba helyezett; *von Kriegsgefangenschaft zurück* / hadifogságból visszatért.
- ¹¹⁹ Erre a tételre több variációt találtam árnyalatnyi jelentésbeli eltérésekkel: *Mit Deserteurs und sonsten eingebracht*, *Von feindlichen Deserteurs abgelöst*.
- ¹²⁰ Ezt követi Károly főherceg előírása szerint három új oszlop: harctevékenység közben meghaltak, hadifogságba esettek, eltűntek (*Vor dem Feinde Geblieben, Kriegsgefangen, Vermißt*).
- ¹²¹ Itt a betegségben elpusztult lovokról van szó.

Konklúzió

A fentiek alapján az első koalíciós háború, illetve a teljes 1792 és 1815 közötti háborús periódus létszámviszonyait, veszteségeit kutatni nem lehetetlen feladat. A hadsereg adminisztrációs rendszere pontos nyilvántartást vezetett a létszámokról, egészen a személyügyi szintig ellenőrizhető módon.

A három párhuzamos adatszolgáltatási információs rendszer azonban egymással nem kompatibilis, adattartalomban, illetve adatfelvételi időpontok tekintetében eltérések tapasztalhatóak, így csak komoly fenntartásokkal és nagyon aprólékos elemzéssel lehet megfeleltetni egymásnak adataikat. Minderre azért van szükség, mert – mint azt láttuk – egyik forrástípus sem maradt meg a maga teljességében.

A legjobban használhatónak tehát az állománytáblázatok bizonyulnak, nem csak azért, mert eleve a létszámviszonyok pontos kimutatására készültek, hanem az állandó, folyamatosan, rutinszerűen vezetett oszloprendszerből kifolyólag is. A havi táblázatok feldolgozása sokkal nehezkesebb, mivel ott csak az adatot tartalmazó oszlopokat használták, tehát minden táblázat más-más oszlopszámot tartalmaz, ami rendkívül megbonyolítja az adatok kinyerését. A mustra- és revíziós táblázatok esetében a túlságosan nagy átfogott időszak okoz problémát. Szerencsére az állománytáblázatok maradtak meg a legnagyobb arányban, illetve komoly esély van a hiányzók legalább egy részének pótlására, hiszen a rendszer három szintjének bármelyik eleme problémamentesen beilleszthető az egészbe. Az állománytáblázatokban szereplő egységek azonosításához továbbá komoly segítséget nyújtanak az ezredtörténetek. A megalapozott kutatáshoz azonban szükséges az adatok ellenőrzése, amit a havi táblázatok adataival és a mustra-, illetve revíziós adatokkal lehet elvégezni, de ezek segítségével a hiányzó időszakok adatait is lehet pótolni.

A francia forradalmi és napóleoni háborúkban harcoló, a Magyar Királyság területéről bevonult katonák száma és a magyar kiegészítésű csapatok veszteségei a fennmaradt iratanyag segítségével nagy pontossággal megállapíthatóak. Ez azonban nem jelenti Magyarország teljes teherviselésének felderítését, mivel a Szekerészetnél és egyéb kisebb alakulatokban szolgáló magyar katonák hasonló adatainak felderítése más módszertanú kutatást igényel.

Forrás- és irodalomjegyzék

Kiadatlan források

ÖStA KA	Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv
AFA	Feldakten, Alte Feldakten
StDT	Feldakten, Alte Feldakten, Stand- und Diensttabellen
MLST	Personalunterlagen, Musterlisten und Standestabellen der k. k. Armee

- HKR Zentralstellen, Wiener Hofkriegsrat
MilKom Nostitz-Rieneck
Zentralstellen, (Militär-)Hofkommissionen, Militär-Hofkommission Nostitz-Rieneck
KLA Zentralstellen, Kriegsminister-Lacy-Akten
Hübler Zentralstellen, Wiener Hofkriegsrat, Sonderreihen, Normaliensammlungen, Hüblersche Gesetzsammlung

Felhasznált szakirodalom

- ÁCS
1995 ÁCS Tibor: A XIX. századi magyar katonai gondolkodás irányzatai. *A magyar katonai gondolkodás története*. Szerk. ÁCS Tibor. Bp., 1995. 76–106.
- AMON
1883 AMON VON TREUENFEST, Gustav Ritter: *Geschichte des k. u. k. Husaren-Regimentes Nr. 3 Feldmarschall Andreas Graf Hadik von Futak*. Wien, 1883.
- BACH
1855 BACH, Franz: *Otocaner Regiments-Geschichte*. Karlstadt, 1855.
- BÁNLAKI
2001 BÁNLAKI József: *A magyar nemzet hadtörténelme*. Bp., 2001. (CD ROM)
- BENDA
1980 BENDA Kálmán: Az udvar és az uralkodó osztály szövetsége a forradalom ellen (1795–1812). *Magyarország története 1790–1848*. 1. kötet. Főszerk. MÉREI Gyula. Szerk. VÖRÖS Károly. Bp., 1980. 425–471.
- BERKÓ
1943 BERKÓ István, vitéz: Súrlódások az újoncozásnál az 1792–97. évi háborúban. *Hadtörténelmi Közlemények* 44. (1943) 1-2. sz. 35–59., 138–158.
- BORUS
1984 *Magyarország hadtörténete*. [I]. Szerk. BORUS József. Bp., 1984.
- BROUCEK–PEBALL
2000 BROUCEK, Peter – PEBALL, Kurt: *Geschichte der österreichischen Militärhistoriographie*. Köln-Weimar-Wien, 2000.
- BUNDSCHUH
1813 BUNDSCHUH, Carl Edler von: *Uibersicht des bey der K. K. Oesterreichischen Armee betreffenden Militär-Oeconomie-Systems*. Erster Band. Prag, 1813.
1822 BUNDSCHUH, Carl Edler von: *Handbuch seit dem Militärjahre 1767, als dem Anfange des in der k. k. österreichischen Armee ißt bestehenden Militär-Oeconomie-Systems, bis zum Schluß des bürgerlichen Jahres*

1821 *erflossenen, und noch als Geseß bestehenden Normal-Vorschriften*. Erster Band. Prag, 1822.

CSIKÁNY

2007 CSIKÁNY Tamás: Magyarok az austerlitz csatában. „A hadi történet kútfeje minden hadtudománynak”. *Tanulmányok Ács Tibor tiszteletére*. Szerk.: SZABÓ János. Bp., 2007.

2010 CSIKÁNY Tamás: A komáromi erődrendszer kiépítése 1808-ban. *Had-történelmi Közlemények* 123. (2010) 3. 647–662.

CZIGÁNY

1995 CZIGÁNY István: A magyar hadtudomány és hadtudományi gondolkodás a XVIII. században. *A magyar katonai gondolkodás története*. Szerk. Ács Tibor. Bp., 1995. 57–75.

DIENST REGLEMENT

1807a *Dienst Reglement für die kaiserliche königliche Cavallerie*. Erster Theil. Wien, 1807.

1807b *Dienst Reglement für die kaiserliche königliche Infanterie*. Erster Theil. Wien, 1807.

DUFFY

1980 DUFFY, Michael: *Introduction. The military revolution and the state 1500–1800*. Exeter, 1980. *Exeter Studies in history* 1.

EGGER

1971 EGGER, Rainer: Das Wiener Kreigsarchiv und seine genealogischen Quellen. *Scriniim*. Heft 5. Wien, 1971. 20–32.¹²²

HAUSNER

1995 HAUSNER Gábor: Adalékok a XVII. századi katonai gondolkodás történetéhez. *A magyar katonai gondolkodás története*. Szerk. Ács Tibor. Bp., 1995. 44–56.

2008 HAUSNER Gábor: *Zrinyi Miklós és a hadtudományi irodalom Magyarországon a 17. században*. Bp., 2008. Doktori (PHD) értekezés (kézirat)

HOCHEDLINGER

2003 HOCHEDLINGER, Michael: *Austria's wars of emergence 1683–1797*. Edinburgh–London, 2003.

HOLLINS

2002 HOLLINS, David: *Austrian Auxiliary Troops 1792–1816*. Oxford, 2002. *Men-at-Arms* 229.

HÜBLER

1820 HÜBLER, Franz: *Militär-Oekonomie-System der kayserlichen königlichen österreichischen Armee*. Zweyter Band. Wien, 1822.

1822a HÜBLER, Franz: *Militär-Oekonomie-System der kayserlichen königlichen österreichischen Armee*. Eilfter Band. Wien, 1822.

¹²² Rainer Egger tanulmánya még a teljes iratanyag *Kartonok*ban történő elhelyezése előtt készült, így mennyiségi megjelölései nem egyeznek a mai levéltári egységek számaival.

- 1822b HÜBLER, Franz: *Militär-Oekonomie-System der kayserlichen königlichen österreichischen Armee*. Zwölfter Band. Wien, 1822.
- KELENIK
1995 KELENIK József: Gondolkodó katonák és katonai gondolkodók a XVI. századi Magyarországon. *A magyar katonai gondolkodás története*. Szerk. Ács Tibor. Bp., 1995. 23–43.
- KREIPNER
1900 KREIPNER, Julius: *Geschichte des k. und k. Infanterie-Regimentes Nr. 34 für immerwährende Zeiten Wilhelm I. Deutscher Kaiser und König von Preussen 1733–1900*. Kaschau, 1900.
- KRIEGE
1905 *Kriege unter der Regierung des Kaisers Franz. Krieg gegen die französische Revolution 1792–1797*. I. Band. Einleitung. Wien, 1905.
- LÁZÁR
2006a LÁZÁR Balázs: Mantova visszafoglalása a második koalíciós háború idején. 1799. július 5.–július 30. *Hadtörténelmi Közlemények* 119. (2006) 2. sz. 415–457.
- 2006b LÁZÁR Balázs: Báró krajovai és topolyai Kray Pál tábornok végrendelete. *Lymbus Magyarástudományi Forrásközlések* 4. (2006) 141–147.
- 2008 LÁZÁR Balázs: Kray Pál (1735–1804) és a Mária Terézia Rend. A Habsburg Birodalom legmagasabb katonai kitüntetésének adományozási gyakorlata. *KÚT* (2008) 1. sz. 125–141.
- 2009 *A magyar királyi nemesi felkelés 1809. évi szabályzatai. Korabeli katonai szótárral*. Szerk. LÁZÁR Balázs. Bp., 2009.
- LENKEFI
2000 LENKEFI Ferenc: *Kakas a kasban. Francia hadifoglyok Magyarországon az első koalíciós háború idején, 1793–1797*. Bp., 2000.
- MILITÄR
1794 *Das Österreichische Militär betreffende Schriften, Zweiter Band. Enthält das neueste Dienst- und Exercierreglement für die sämtliche Kayserl. Königl. Infanterie*. Frankfurt und Leipzig, 1794. Neue verbesserte mit neuen Kupfern und dem vierten Bande vermehrte Ausgabe.
- 1796 *Das Österreichische Militär betreffende Schriften. Sechster Band. Enthält: Neustes Reglement für die sämtliche Kayserlich. Königliche Kavallerie*. Frankfurt und Leipzig, 1796.¹²³
- MÜLLER
1845a MÜLLER, Franz: *Die kaiserlich-königliche Armee seit Errichtung der stehenden Heere bis auf die neueste Zeit*. Erster Band. Prag, 1845.
- 1845b MÜLLER, Franz: *Die kaiserlich-königliche Armee seit Errichtung der stehenden Heere bis auf die neueste Zeit*. Zweiter Band. Prag, 1845.

¹²³ A sorozat első kiadása nem tartalmazott hatodik kötetet, ezért nincs feltüntetve az új kiadás.

- NAGY-L.
2010 NAGY-L. István: *A császári-királyi hadsereg 1765–1815. Szervezettörténet és létszámviszonyok*. Bp., 2010. (Doktori disszertáció)
- ÓDOR
2008 ÓDOR Imre: *Magyarország és a francia háborúk (1792–1815). Nagy képes millenniumi hadtörténet. 1000 év a hadak útján*. Szerk. RÁCZ Árpád. Bp., 2008 2. kiadás. 255–265.
- RÉFI
2002 RÉFI Attila: *Magyar huszárok az 1813. évi őszi hadjáratban. Sic Itur ad Astra, Fiala Történészek Folyóirata* 13. (2002) 2–3. 151–206.
2005 RÉFI Attila: *Egy legendás vasi huszár. Hertelendy Gábor, 1742–1820. Vasi Honismereti és Helytörténeti Közlemények*. (2005) 4. 36–52.
2008a RÉFI Attila: *A császári-királyi huszárság törzstisztikara a francia forradalmi és a napóleoni háborúk korában (1792–1815)*. Bp., 2008. Doktori (PHD) disszertáció (kézirat).
2008b RÉFI Attila: *A császári-királyi huszárezredek törzstisztikara a francia háborúk időszakában (1792–1815). Századok*, 142. (2008) 5. szám 1267–1290.
2010 RÉFI Attila: *A császári-királyi huszárság az 1792–1793. évi hadjáratokban. Eszmék, forradalmak, háborúk. Vadász Sándor 80 éves*. Szerk. HÁDA Béla, LIGETI Dávid Ádám, MAJOROS István, MARUZSA Zoltán, MERÉNYI Krisztina, PETNEHÁZI Margit. Bp., 2010. 501–518.
- REGLEMENT INFANTERIE
1769 *Reglement für die sämmentlich Kaiserlich-Königliche Infanterie*. Wien, 1769.
- REGLEMENT CAVALLERIE
1769 *Reglement für die sämmentlich Kaiserlich-Königliche Cavallerie*. Wien, 1769.
- TEPPERBERG
1988 TEPPERBERG, Christoph: *Die Musterungs- und Standesakten der k. k. Armee am Beispiel der Ersten Triester Marine 1786–1797. Scrinium*, Heft 38. Wien, 1988. 375–386.
- VESZPRÉMY
1995 VESZPRÉMY László: *A magyar katonai gondolkodás a Mohács előtti latin nyelvű forrásokban. A magyar katonai gondolkodás története*. Szerk. ÁCS Tibor. Bp., 1995. 11–22.
- VIZI
2000 VIZI László Tamás: *Polgárórség és nemzetórség. Városvédelem Székesfehérváron a XIX. század első felében. Közlemények Székesfehérvár történetéből I. 1848–49*. Szerk. CSURGAI HORVÁTH József, DEMETER Zsófia. Székesfehérvár, 2000. 63–87.

- 2005 VIZI László Tamás: Znaimtól Schönbrunnig. Az 1809-es hadiév béke-előkészítő folyamatai. *Béketeremtés – Békefenntartás*. Szerk. BESZTERI Béla, VIZI László Tamás. Székesfehérvár, 2005. 50–64.
- 2006 VIZI, László Tamás: The Military Role of the Hungarian Nobility in the French War of 1805. XXXI. *International Congress of Military History. Comision Espanola de Historia Militar. Acta*. Coord. J. M. BLANCO NUNEZ, P. DE CASTRO MARTÍN, E. GARCIA HERNÁN. Madrid, 2006. 181–190.
- 2007 VIZI László Tamás: Az 1809-es győri ütközet a magyar történeti irodalomban. *Acta Musei Papensis. Pápai Múzeumi Értesítő*, 11. (2007) 25–44.
- 2009 VIZI, László Tamás: Die politische Rolle des ungarischen Adels im Zeitalter der französischen Kriege. *Zusammenfassung der Beiträge zum Napoleon Symposium „Feldzug 1809“ im Heeresgeschichtlichen Museum Wien, 4. und 5. Juni 2009*. Szerk. R. OUVRARD és F. I. WÖBER. Wien, 2009. 112–119.
- WREDE
- 1898a WREDE, Alphons Freiherr von: *Geschichte der k. und k. Wehrmacht*. I. Band. Wien, 1898.
- 1898b WREDE, Alphons Freiherr von: *Geschichte der k. und k. Wehrmacht*. II. Band. Wien, 1898.
- 1901 WREDE, Alphons Freiherr von: *Geschichte der k. und k. Wehrmacht*. III. Band. Wien, 1901.
- 1905 WREDE, Alphons Freiherr von: *Geschichte der k. und k. Wehrmacht*. V. Band. Wien, 1905.
- ZACHAR
- 2003 ZACHAR József: „Egy ezred évi szenvedés” *Fejezetek a magyarság hadi történelméből*. Bp., 2003.
- 2004 ZACHAR József: *Habsburg-uralom, állandó hadsereg és magyarság 1683–1792*. Bp., 2004.
- ZIVKOVIC
- 1976 ZIVKOVIC, Georg: *Alt-Österreichs Heerführer*. [Wien, 1976] (kézirat az Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv könyvtárában II-61456 jelzet alatt).

TARTALOM

Közlemények

- LACZLAVIK György: *Várday Pál helytartói működése 1542–1549* 3
- SIPTÁR Dániel: *A domonkos rend visszatérési kísérlete Erdélybe a 18. század elején* 69
- TUZA Csilla: *Céhszabályozási kísérletek, céhes viszonyok III. Károly uralkodásának idején* 131
- NAGY-L. István: *A császári-királyi hadsereg létszám-nyilvántartási rendszere és ennek magyar vonatkozású iratai a francia háborúban, 1792–1815* 175
- GERHARD Péter–KOLTAI Gábor–V. LÁSZLÓ Zsófia–RÁCZ Attila: *A Magyar Szocialista Munkáspárt fővárosi vezetése 1957–1989 között* 211

Forrásközlések

- KRUPPA Tamás: *Thurzó Kristóf és az ellenreformáció. Egy lutheránus arisztokrata katolizálása, majd hitehagyása a 17. század elején* 295
- CZIRÁKI Zsuzsanna: *Szemelvények Melchior Khlesl és a bécsi Titkos Tanács 1611 és 1613 között keletkezett, erdélyi vonatkozású írásos véleményeiből* 319

Irodalom

- Kriegführung und Staatsfinanzen. Die Habsburgermonarchie und das Heilige Römische Reich vom Dreißigjährigen Krieg bis zum Ende des habsburgischen Kaisertums* (Geschichte in der Epoche Karls V. 10), Münster–Aschendorff 2010. (Ismerteti: H. NÉMETH István) 371
- KÖRBL, Hansdieter: *Die Hofkammer und ihr ungetreuer Präsident. Eine Finanzbehörde zur Zeit Leopolds I.* Wien, Böhlau, 2009 (Veröffentlichungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung, Band 54.) (Ismerteti: OROSS András) 380

<i>Stephanus Brodericus Epistulae</i> . Edidit, introduxit et commentariis instruxit Petrus Kasza. (Bibliotheca Scriptorum Medii Recentisque Aevorum series nova tom. XVI.) Argumentum Kiadó – Magyar Országos Levéltár. Budapest, 2012. (Ismerteti: VARGA Szabolcs)	386
DR. VÁRKONYI Tibor: <i>Családtörténet határok nélkül</i> . I–II. rész. Heraldika Kiadó, Budapest, 2012. (Ismerteti: KENYÓ Ildikó)	388
<i>Corde aperto. Tanulmányok Kredics László nyolcvanadik születésnapjára</i> . Szerk.: HERMANN István–KARLINSZKY Balázs–VARGA Tibor László. Veszprém, Veszprémi Főegyházmegye – Veszprémi Levéltár, 2012. (Ismerteti: DOMINKOVITS Péter)	392
<i>Kéthly Anna válogatott levelei. (1921–1976)</i> A bevezető tanulmányt írta, a dokumentumokat válogatta, és a kötetet összeállította STRASSENREITER Erzsébet. Napvilág Kiadó, Bp., 2011. 292 p. (Ismerteti: KOCSIS Piroska)	396
Díjazottak	405
Beszámoló	
<i>Beszámoló a Magyar Országos Levéltár 2011. évi tevékenységéről</i>	407
In memoriam	
Dóka Klára (1944–2012)	459
Buzási János (1932–2012)	461

CONTENTS

Articles

György LACZLAVIK: *Pál Várday as Royal Regent (1542–1549)* 3

Dániel SIPTÁR: *The Attempt of the Dominican Order to resettle in Transylvania at the beginning of the 18th century* 69

Csilla TUZA: *Guild regulations and relations during Charles III* 131

István NAGY-L.: *The strength registration system of the Imperial-Royal Army and its documents related to Hungary during the French Wars (1792-1815)* 175

Péter GERHARD–Gábor KOLTAI–Zsófia V. LÁSZLÓ–Attila RÁCZ: *Metropolitan leadership of the Hungarian Socialist Workers' Party between 1957 and 1989* 211

Source publications

Tamás KRUPPA: *Kristóf Thurzó and the Counter-Reformation. A Lutheran Aristocrat's conversion to Catholicism and his return to his original faith at the beginning of the 17th century* 295

Zsuzsanna CZIRÁKI: *Extracts from the written opinions of Melchior Khlesl and the Secret Council concerning Transylvania between 1611 and 1613* 319

Book reviews

Kriegführung und Staatsfinanzen. Die Habsburgermonarchie und das Heilige Römische Reich vom Dreißigjährigen Krieg bis zum Ende des habsburgischen Kaisertums (Geschichte in der Epoche Karls V. 10), Münster–Aschendorff 2010. (Reviewer: István H. NÉMETH) 371

KÖRBL, Hansdieter: *Die Hofkammer und ihr ungetreuer Präsident. Eine Finanzbehörde zur Zeit Leopolds I. Wien, Böhlau, 2009 (Veröffentlichungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung, Band 54.) (Reviewer: András OROSS)* 380

Stephanus Brodericus Epistulae. Edidit, introduxit et commentariis instruxit Petrus Kasza. (Bibliotheca Scriptorum Medii Recentisque Aevorum series nova tom. XVI.) Argumentum Kiadó – Magyar Országos Levéltár. Budapest, 2012. (Reviewer: Szabolcs VARGA) 386

DR. VÁRKONYI Tibor: *Családtörténet határok nélkül*. I–II. rész. Heraldika Kiadó, Budapest, 2012. (Reviewer: Ildikó KENYŐ) 388

Corde aperto. Tanulmányok Kredics László nyolcvanadik születésnapjára. Szerk.: HERMANN István–KARLINSZKY Balázs–VARGA Tibor László. Veszprém, Veszprémi Főegyházmegye – Veszprémi Levéltár, 2012. (Reviewer: Péter DOMINKOVITS) 392

Kéthly Anna válogatott levelei. (1921–1976) A bevezető tanulmányt írta, a dokumentumokat válogatta, és a kötetet összeállította STRASSENREITER, Erzsébet. Napvilág Kiadó, Bp., 2011. 292 p. (Reviewer: Piroska KOCSIS) 396

Awards 405

Report

The activity of the National Archives of Hungary 2011 407

In memoriam

Dóka Klára (1944–2012) 459

Buzási János (1932–2012) 461